

MAKROSTATISZTIKA

SZÉCHENYI TERV

MAKROSTATISZTIKA

**Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TátK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet,
és a Balassi Kiadó
közreműködésével.**

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

**A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.**

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

**A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.**

ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék

MAKROSTATISZTIKA

Készítette: Oblath Gábor

Szakmai felelős: Oblath Gábor

2011. január

MAKROSTATISZTIKA

12. hét

Reálgazdasági, ár- és bér- konvergencia

Készítette: Oblath Gábor

Szakmai felelős: Oblath Gábor

Főbb üzenetek

- A „konvergencia” két alapvetően különböző jelentése (maastrichti kritériumok vs. felzárkózás)
- De a felzárkózás is többféle dolgot jelent
  - egy térségét
  - egy országot
  - reál, ár, bér (általában csak a „reál” áll a figyelem előterében, amely maga is többféle módon értelmezhető)
- A felzárkózás három metszete közötti összefüggéseket hasznos megérteni, nyomon követni (→ a fenntarthatóság további jelentése)
- Ehhez vannak könnyen elérhető statisztikák

Témakörök

- Mi a konvergencia (felzárkózás)?
  - Egy ország vs. térség
  - Reál, ár, bér
- Milyen statisztikai források?
- Hogyan mérjük?
  - Béta és szigma (térségre)
  - „Béta” (konvergencia-sebesség) *egy országra*
    - és felezési idő (half life convergence),
    - vs. konstans növ. ütemkülönbség
- Milyen minták EU-ban, illetve KKEU-ban
- (Mi változott meg 2008 után – ez még korai kérdés, de: külső egyensúly ismét effektív növekedési korláttá válhat; elő kell venni a „BOP-constrained growth” irodalmat)

Mit jelent a konvergencia (reál, ár, bér)?

Itt a konvergenciáról kétféle szemszögből lesz szó:

1. Egy viszonylag *elmaradott ország* (-csoport) nézőpontjából: a konvergencia azt jelenti, hogy az elmaradott ország (-csoport) fejlettségi, ár- és bérszintje idővel **közeledik** a *fejlettebb országokéhoz* (*béta-konvergencia*)
2. Egy földrajzi/gazdasági **térség** (az **EU**) szempontjából: a konvergencia azt jelenti, hogy időben csökken a fejlettségi, ár és bérszintek **szóródása** (*szigma-konvergencia: relatív szórás*)

Miért érdekes a 2. szempont?

(Volt-e, van-e konvergencia az EU-térségen belül?)

- A konvergencia nem „globális” jelenség
Világ méretű összehasonlításban: vannak országok, régiók, amelyek
  - relatíve szegényből szegényebbé, illetve
  - relatíve gazdagokból gazdagabbá váltak
  - illetve vannak régiók, amelyeken belül nem változtak vagy nőttek a különbségek – LA)

Kérdés: az EU-t ebből a szempontból milyen folyamatok jellemezték? Milyen gazdasági unióhoz csatlakoztunk?

- Olyanhoz, amelyet a múltban a konvergencia vagy a divergencia jellemezett?
- Fontos megszorítás: itt a világgazdasági válság hatásairól nem lesz szó

(Itt) mit **nem** jelent a konvergencia?

- **Nem** az úgynevezett maastrichti *nominális* „konvergencia-kritériumokat” (a GMU-csatlakozás feltételeit) jelenti, tehát **nem**
  - az inflációs rátáknak
  - a nominális kamatszintek
  - az államháztartási mutatóknak az egymáshoz, illetve, valamely referencia-szinthez való közeledését jelenti.
- **(A kétféle módon értelmezett konvergencia között persze van kapcsolat: a makrogazdasági stabilitás)**

Mit jelent a *reálgazdasági* konvergencia?

Reál-konvergencia (pragmatikusan):

- a GDP/foglalkoztatottak („termelékenység”), illetve
- a GDP/fő („fejlettség”)
- (éppen csak: GNI/fő; később: RGDI/fő)
vásárlóerő-paritáson (VEP-en = PPS-en) átszámított szintjének közeledése a fejlett országokéhoz,
(illetve e mutatók szóródásának csökkenése egy térségen belül)

(Itt) mit jelent az árkonvergencia?

- A relatív árszintek közeledését kétféle mutató alapján

- A GDP relatív árszintje
- A fogyasztás relatív árszintje

(Mindkettő az EU-15 átlagához viszonyítva)

- A mutatók meghatározása:

- VEP(GDP)/árfolyam, illetve
- VEP(Fogy)/árfolyam

A kétféle mutató az EU-15-höz viszonyított relatív GDP-deflátornak, illetve a relatív fogyasztói árindexnek felel meg térbeli (keresztmetszeti) összehasonlításokhoz

Mit jelent a **bé**rkonvergencia?

3 (1+2) különböző dolgot:

- **Nominális** (euróban kifejezett) bérszintek
(= munkavállalói jövedelem/alkalmazásban állók létszáma) közeledést
- A **reálbérek** közeledését, ezen belül
  - a „*termelői*” reálbérekét (a nominális relatív bérszint korrigálva a relatív GDP-árszinttel)
  - a *fogyasztói* reálbérekét (a nominális relatív bérszint korrigálva a relatív fogyasztói árszinttel)

Technikai áttekintés a konvergencia három metszetéről

(Mutatók az EU-15 %-ában)

Megnevezés	Meghatározás	Képlet
Reál		
Relatív fejlettség	GDP/fő (VEP)	$\text{GDP/fő (HUF)} / \text{VEP (GDP)}$
Relatív termelékenység	GDP/foglalkoztatott (VEP)	$\text{GDP/fog. (HUF)} / \text{VEP (GDP)}$
Ár		
Általános relatív árszint	A GDP relatív árszintje	$\text{VEP(GDP)}/\text{árfolyam}$
Fogyasztói relatív árszint	A háztartási fogyasztás relatív árszintje	$\text{VEP(házt.fogy.)}/\text{árfolyam}$
Bér		
<i>Relatív nominálbér</i> (EUR-ban)	MJ/alkalmazotak száma	$\text{MJ/alkalmazotak (HUF)}/\text{árfolyam}$
<i>Relatív reálbér</i>		
Termelői relatív reálbér	A GDP relatív árszintjével korigált nominálbér	$\text{MJ/alkalmazotak (HUF)} / \text{VEP (GDP)}$
Fogyasztói relatív reálbér	A fogyasztás relatív árszintjével korigált nominálbér	$\text{MJ/alkalmazotak (HUF)} / \text{VEP (háztartási fogy)}$

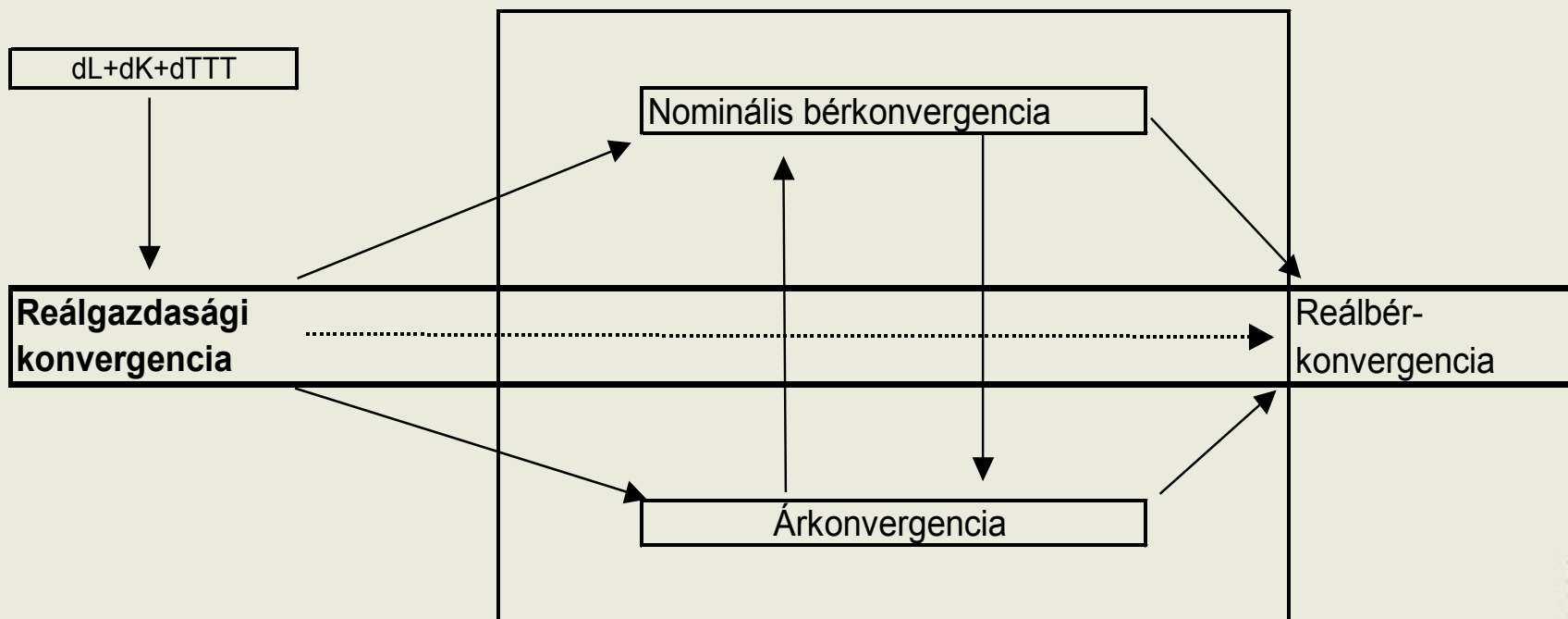
Jelölések:

VEP: vásárlóerő-paritás

MJ: munkavállalói jövedelem

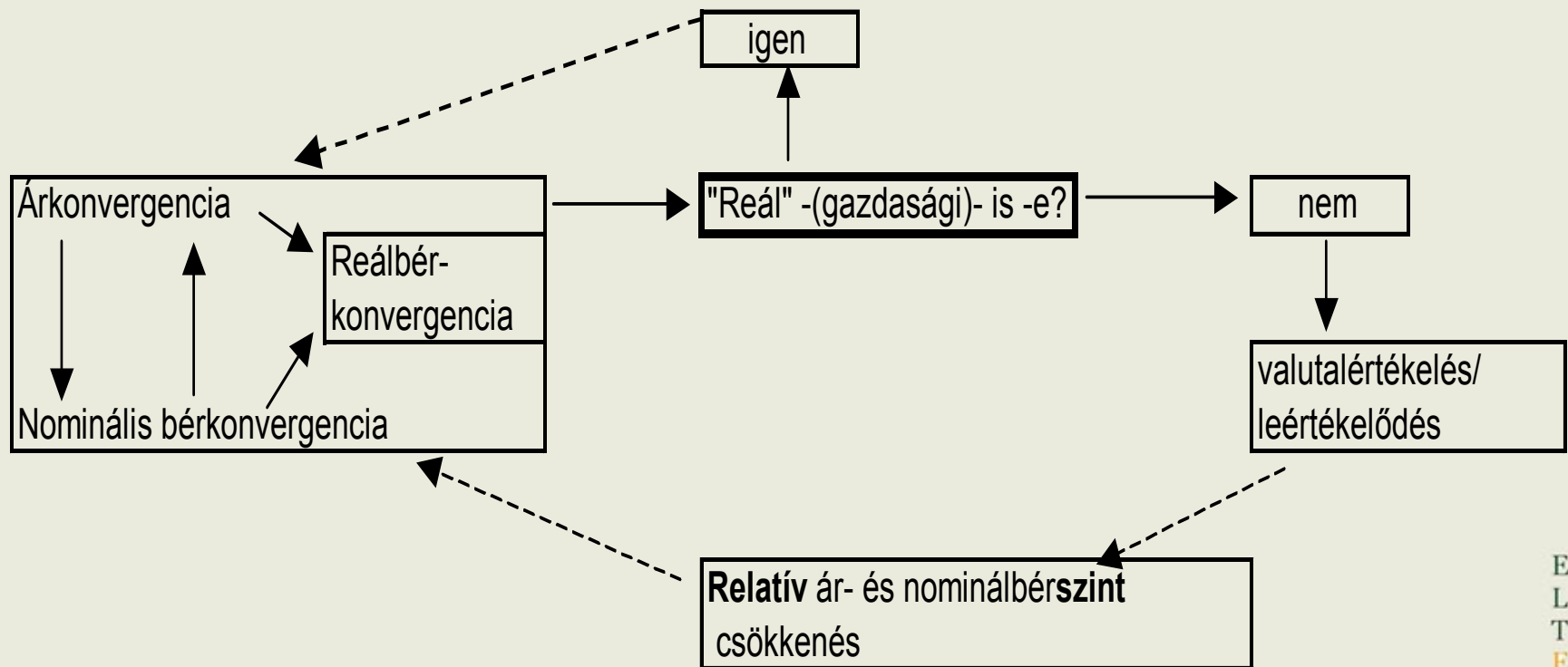
Mi kapcsolhatja a konvergencia különböző metszeteit össze?

(Egy hipotetikus séma)

Mi kapcsolja a konvergencia különböző metszeteit össze?

(Egy lehetséges tapasztalati séma)

Mi kapcsolja a konvergencia különböző metszeteit *hosszabb távon* össze?

(Teóriák és hipotézisek – ismétlés)

- A „Balassa-Samuelson (+Harrod+Ricardo) hatás” külkereskedelemben bekerülő és nem bekerülő tevékenységek *munkatermelékenységének* eltérő növekedése okozza az ár +nominális bérkonvergenciát)
- A tőke költség csökkenése („Bhagwati-hatás”)
- A beruházási kereslet emelkedése (C. Fischer)
- A fogyasztói kereslet eltolódása a szolgáltatások felé (jöv. rugalmasság)
- A külkereskedelemben bekerülő javak (T) relatív áremelkedése
(EZ A CSATORNA KÖZGAZDASÁGILAG NAGYON BIZONYTALAN:
e körül az eredmények előzetesek)
  - Statisztika: „minőségi versenyképesség” (rossz mérés?)
  - Piaci erő növekedése (tényleges áremelkedés) – empiria
  - Fordítva: fejletlenebb országokban a fejlődés az NT javak relatív ár csökkenését hozza

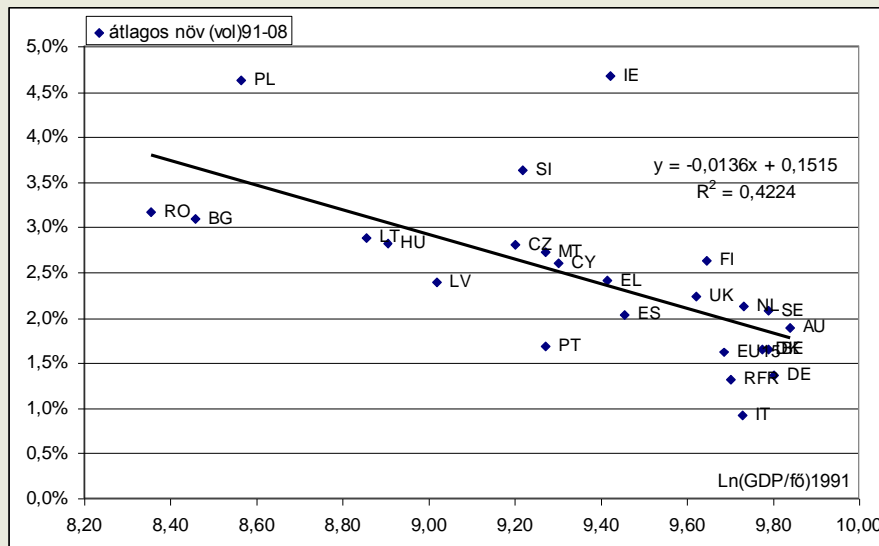
Statisztikai források

- AMECO (GDP/fő, GDP/ fog PPS-en) stb; comp/emp
http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm
- Eurostat (a VEP, illetve annak „bele” – GDP és fogy. PPP, ill. RPLI)
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/purchasing_power_parities/data/database
- PWT
http://pwt.econ.upenn.edu/php_site/pwt63/pwt63_form.php
- Groningen
<http://www.ggdc.net/databases/>

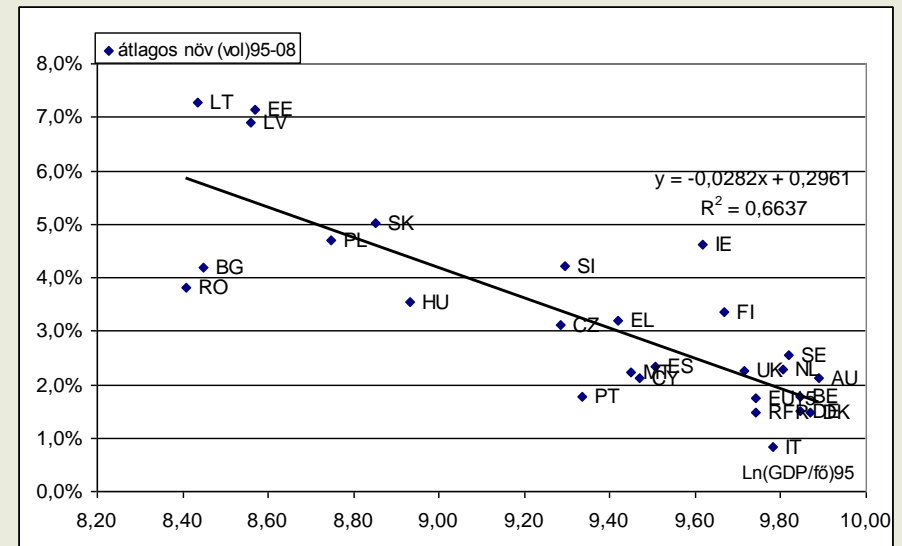
Konvergencia: béta és szigma

- Béta-térségre: a konvergencia üteme
(kezdeti fejlettség és a növekedési ütem kapcsolatából)
A béta becslése:
 $\text{Ln}(Y_t / Y_{t-1})/T = a + b (\text{Ln } Y_{t-1}) + e \rightarrow$ **abszolút** (közös hosszú távú pálya)
(Y_{t-1} : GDP/fő VEP-en (Y_t : konstans áron és VEP-en!))
  - Ha $b < 0$, van konvergencia
  - $b = 1 - e^{(-\beta T)} \rightarrow \beta = -\ln(1 + bT)/T$
  - β : a hosszú távú pályától való távolság „csökkenési üteme”
  - Felezési idő (half-life convergence): „hány év alatt tesszük a hátra lévő felét” ($\ln 2/\beta$) $\text{Ln}(Y_t / Y_{t-1})/t = a + b(\text{Ln } Y_{t-1}) + c(\dots) + e \rightarrow$ **feltételes**
- Béta egy országra is értelmezhető (felzárkózási ütem később)
- Szigma (csak térségre):
  - időben csökken-e a fejlettségi szintek szóródása

Béta-konvergencia a mai EU-tagországokban (-B3) 1991–2008 és 1995–2008

β (konvergencia üteme) $\approx$ évi
1,5, amiből kb. 45 év felezési
idő ($\ln 2/\beta$) [$\approx 0,69/\beta$]

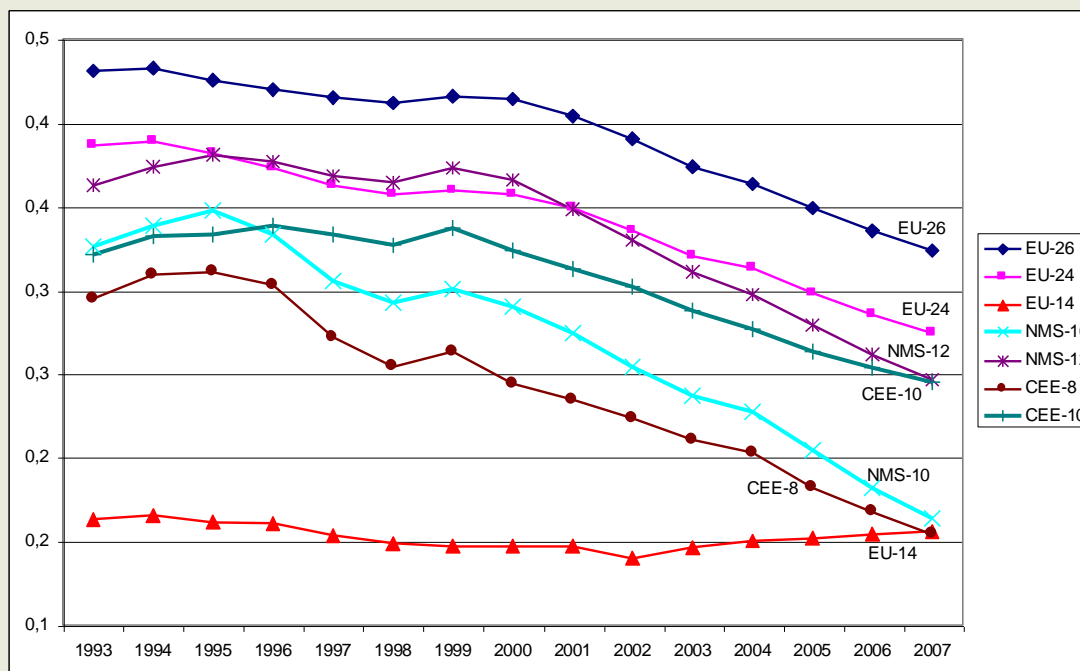

β (konvergencia üteme) – B3 miatt –
 $\approx$ évi 3,5, amiből kb. 20 év felezési idő
[a válság miatt ez is változni fog]

Sigma-konvergenca Európában 1993–2007

(A konvergencia mértéke: melyik országcsoportot nézzük)

A Log GDP/fő szórása

Béta egy országra: felzárkózási ütem

- Évente **mennyit küzdöttünk le** (például) az EU-15-höz viszonyított **távolságból?**

(milyen ütemben szűkül a fejlettségi rés?)

$$\beta = \text{Ln}[(1 - RY_{t1}) / (1 - RY_{t0})] / T$$

ahol $RY_t = (\text{GDP}_t / \text{fő}_t)_{\text{HU}} / (\text{GDP}_t / \text{fő}_t)_{\text{EU}}$ (vásárlóerő-paritáson); T: a megfigyelt évek száma ($T = t1 - t0$)

- Felezési idő értelmezése: ha a távolság csökkenése az eddigi ütemben folytatódna, mennyi idő kellene a hátra lévő út *felének* megtételéhez?

Példa: a magyar gazdaság reálfelzárkózása

	1991	2008
$Y/Y(\text{eu})$	0,46	0,59
$1-Y/Y(\text{eu})$	0,54	0,41
$(1-Y/\text{rel08})/(1-Y\text{rel91})$		0,76
$\ln[\dots]$		-0,27
T		17
$\ln[\dots]/T$		-0,016
Felezési idő		-43,6

Gyakori kérdés (politikusi állítás)

Hány év múlva érjük utol az EU15 átlagos fejlettségi szintjét (állítás: 2030-ben)

1. Rossz kérdés/alaptalan állítás, de lehet játszani a számokkal (ha ismernénk a növekedési ütemeket)
2. Gondolatkísérlet: mi lenne, ha az elmúlt x év átlagos irányzatai folytatódna?
  - De mit jelent az „átlagos irányzat” és mit vetítünk ki a jövőbe?
    - a) Az eddigi növekedési arány konstans?
    - b) Vagy a konvergencia üteme konstans?
  - „Az x év múlva utolérünk” sok kritikus is elfogadja egykonstans növ. arány feltevését
  - Pedig az a) és b) feltételezés közötti választásnak drámai hatása van

Játék a számokkal

- Hogyan alakul t év múlva az ország relatív fejlettségi szintje? (ha a g -k konstansak)

$$\frac{(GDP_{vep}/f\ddot{o})_t^{Mao}}{(GDP_{vep}/f\ddot{o})_t^{EU}} = \frac{(GDP_{vep}/f\ddot{o})_0^{Mao}}{(GDP_{vep}/f\ddot{o})_0^{EU}} \left(\frac{1+g_{Mao}}{1+g_{EU}} \right)^t$$

GDP_{vep}/fő: egy főre jutó GDP „volumene”

g : GDP_{vep}/fő növekedési üteme

t : évek száma

- Az utoléréshez szükséges évek száma

$$Tu = \lg \frac{(GDP_{vep}/f\ddot{o})_0^{EU}}{(GDP_{vep}/f\ddot{o})_0^{Mao}} \div \lg \frac{1+g_{Mao}}{1+g_{EU}}$$

Egy régi játék (2000-ből; HU/EU: 52%) – hány év kell az utoléréshez

		Ha Ma.o.-on a GDP/fő növekedése			
		4,5%	5%	5,5%	6%
Ha EU-15-ben a	2%	26,9	22,5	19,3	17,0
GDP/fő növekedése	2,5%	33,7	27,1	22,6	19,4

...és egy frissebb játék

1. táblázat: A 2030-as utoléréshez szükséges GDP/fő/év növekedési ütemek Magyarország számára

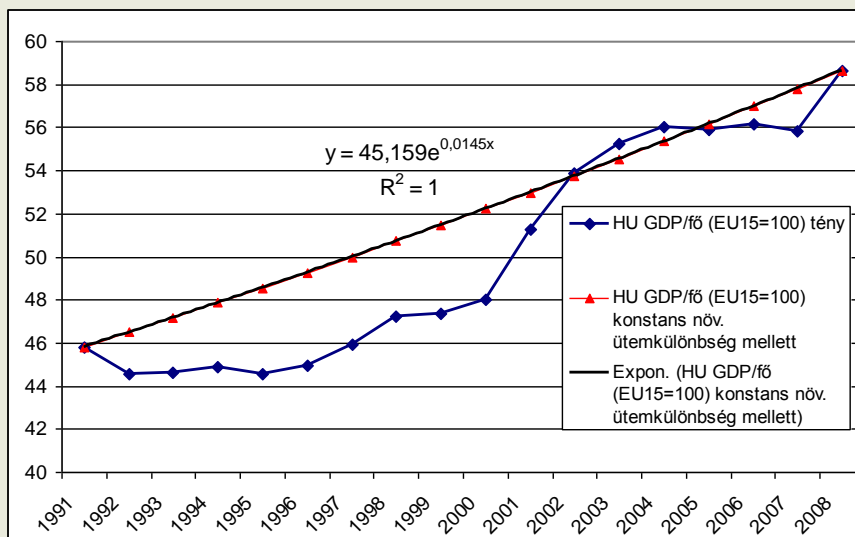
Utolérési cél (Magyarország relatív szintje 2008-ban)	A versenytársak	
	2%-os	1%-os
	növekedése esetén	
EU-27 (64,4%)	4,07	3,05
EU-15 (58,0%)	4,60	3,56
EU-12 (42,7%)	6,03	5,03
Ausztria (39,4%)	6,41	5,37
Egyesült Államok (30,5%)	7,66	6,60

Forrás: A szerző számításai Maddison (2010) és Eurostat indexek alapján.

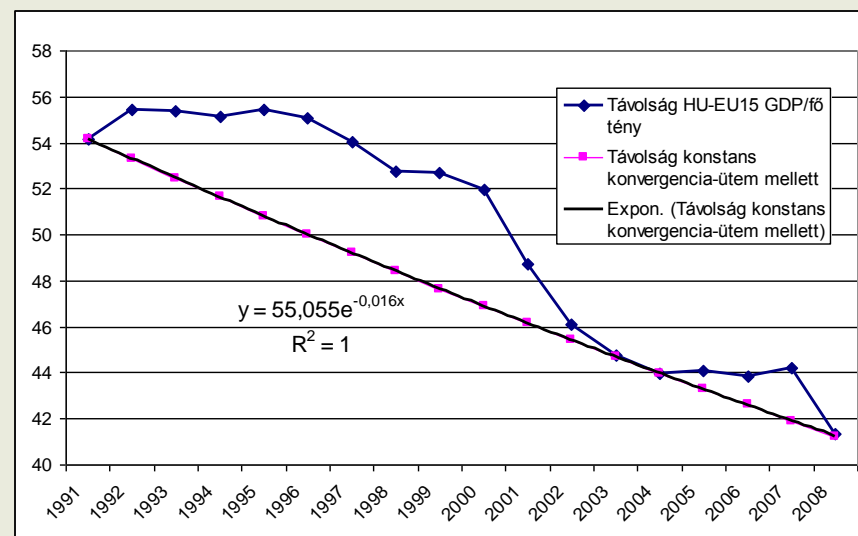
Mihályi P. (2010), 7.

Gondolatkísérlet: az 1991-es és a 2008-as adatpontok összekötése

a) konstans relatív növekedést; b) konstans felzárkózási ütemet feltételezve

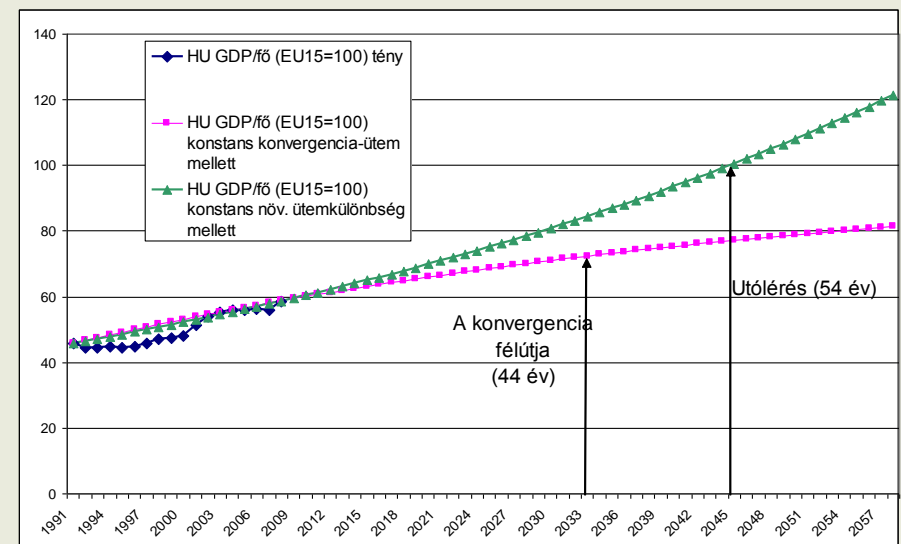
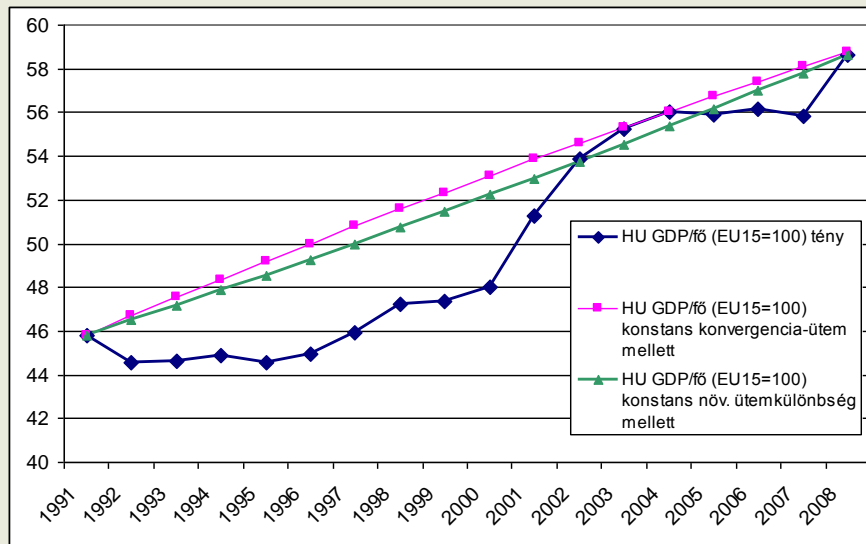
EU15=100

EU15-től való távolság

A két hipotetikus felzárkózási pálya 2008-ig (bal ábra) és utána (jobb ábra) – EU15=100

a) az EU15-öt utolérjük 2045-ben (35 év múlva); b) csak félúton leszünk 2033-ban (23 év múlva) [2045-ben 80%-on]

Sem a konstans ütemkülönbség, sem a konstans felzárkózási sebesség feltevése nem realiztikus; a cél a két feltevés következményeinek illusztrálása

Európai tapasztalatok

- Mennyire jellemző az utolérés, ill. túlszárnyalás?
- Egy grafikus tipológia
- Tapasztalatok

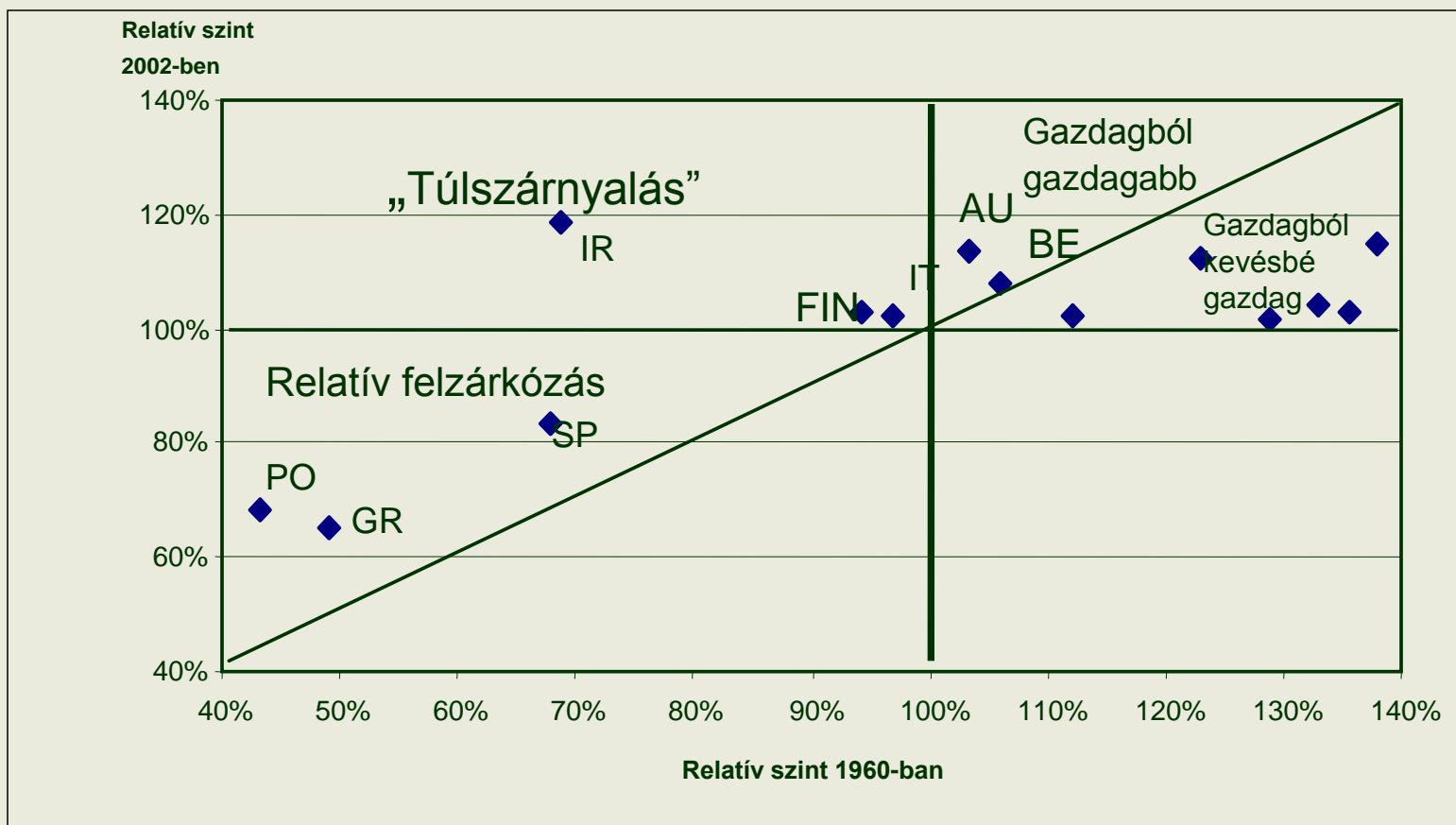
A felzárkózás/lemaradás

(a relatív fejlődés/leszakadás egy lehetséges tipológiája)

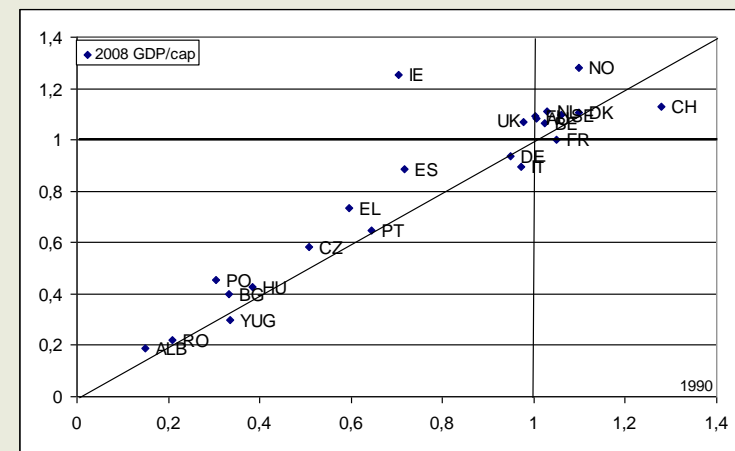
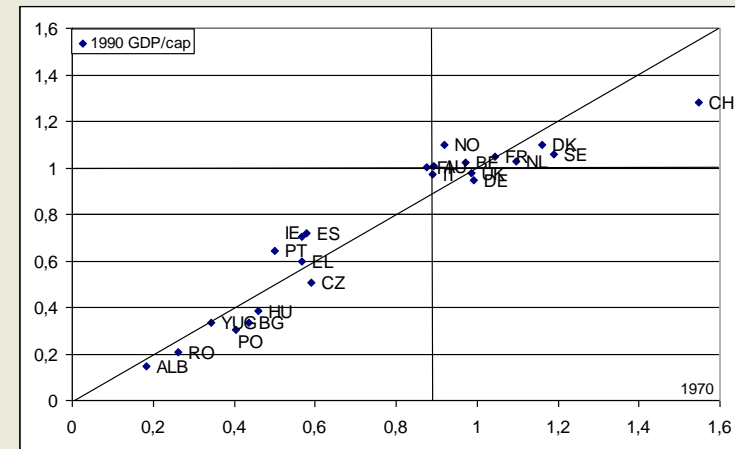
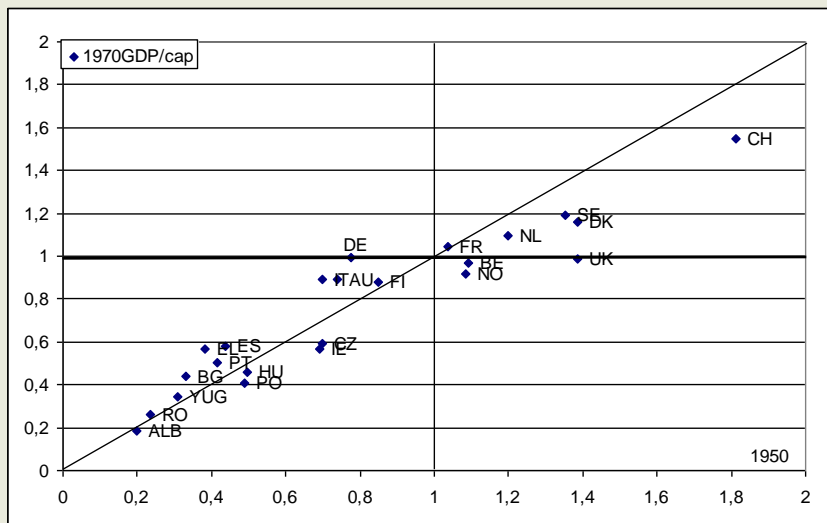
Relatív fejlettség 2002-ben

Az EU-14 (LUX nélkül) beillesztése

Szélesebb európai tapasztalatok a Maddison-adatbázis alapján (1950–2008; 20-éves időszakok)

A relatív felzárkózásra sok tapasztalat, de az utolérésre, ill. túlszárnyalásra csak 1-1 példa (DE, IE)

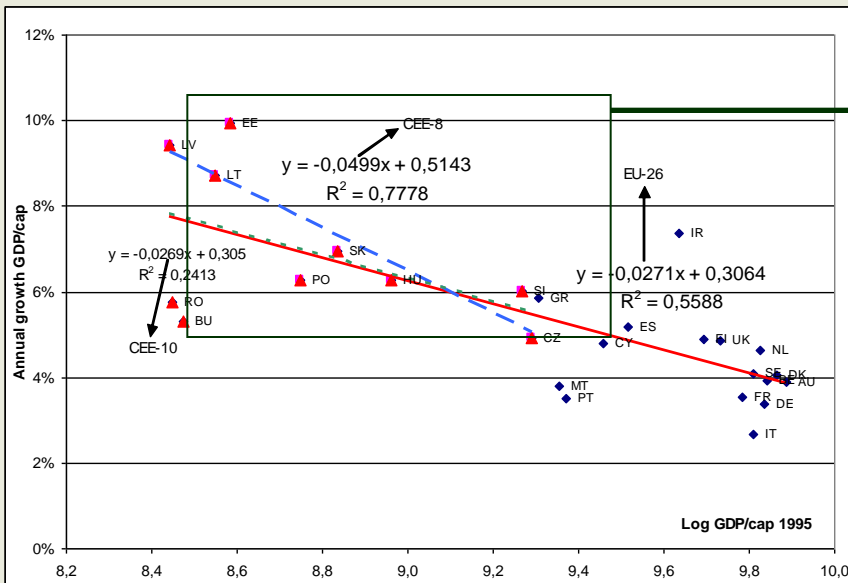
Értelmezési és statisztikai kérdések: az elemzések standard feltevései

- A „reáljövedelmi konvergencia” szokásos értelmezése: a fejletlen országok **GDP/fő-je** (PPP-n) közeledik a fejlettebbekhez
- A konvergencia értelmezéséhez kapcsolódó 4 kérdés:
  - a) Kiegészítés a konvergencia meglétének (sebességének) megállapításához (pl.: népesség, méret)
  - b) KKEU gazdaságtörténete az 1990-es évek elején/közepén kezdődik-e?
  - c) A GDP/fő vs. munkatermelékenység (változása)?
  - d) A GDP a termelés, nem pedig a jövedelem (változásának) mutatója – melyek az implikációk?

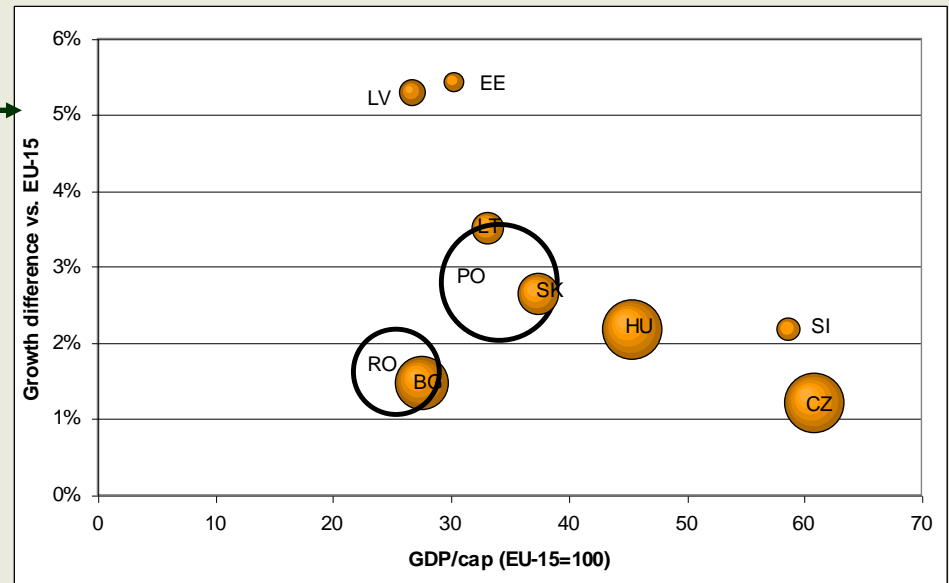
Béta-konvergencia: 1995–2006

(Országok vs. népesség)

Log GDP/fő (PPS) 1995-ben vs. éves növekedés

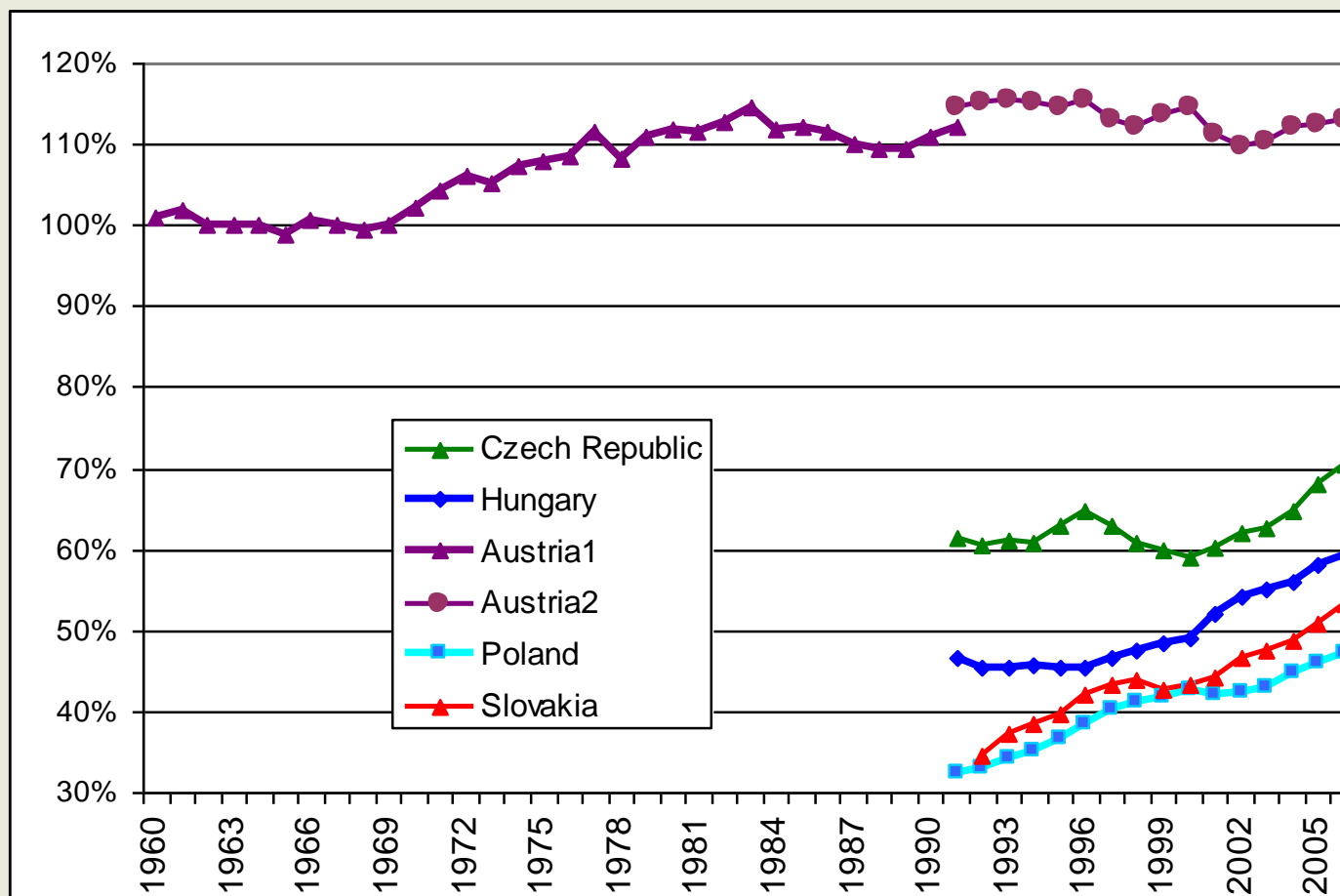
Relatív fejlettségi szintek vs. növ. ütemkülönbségek
(a karikák mérete a népességet jelöli)

Mikor kezdődik KKEU gazdaságtörténete?

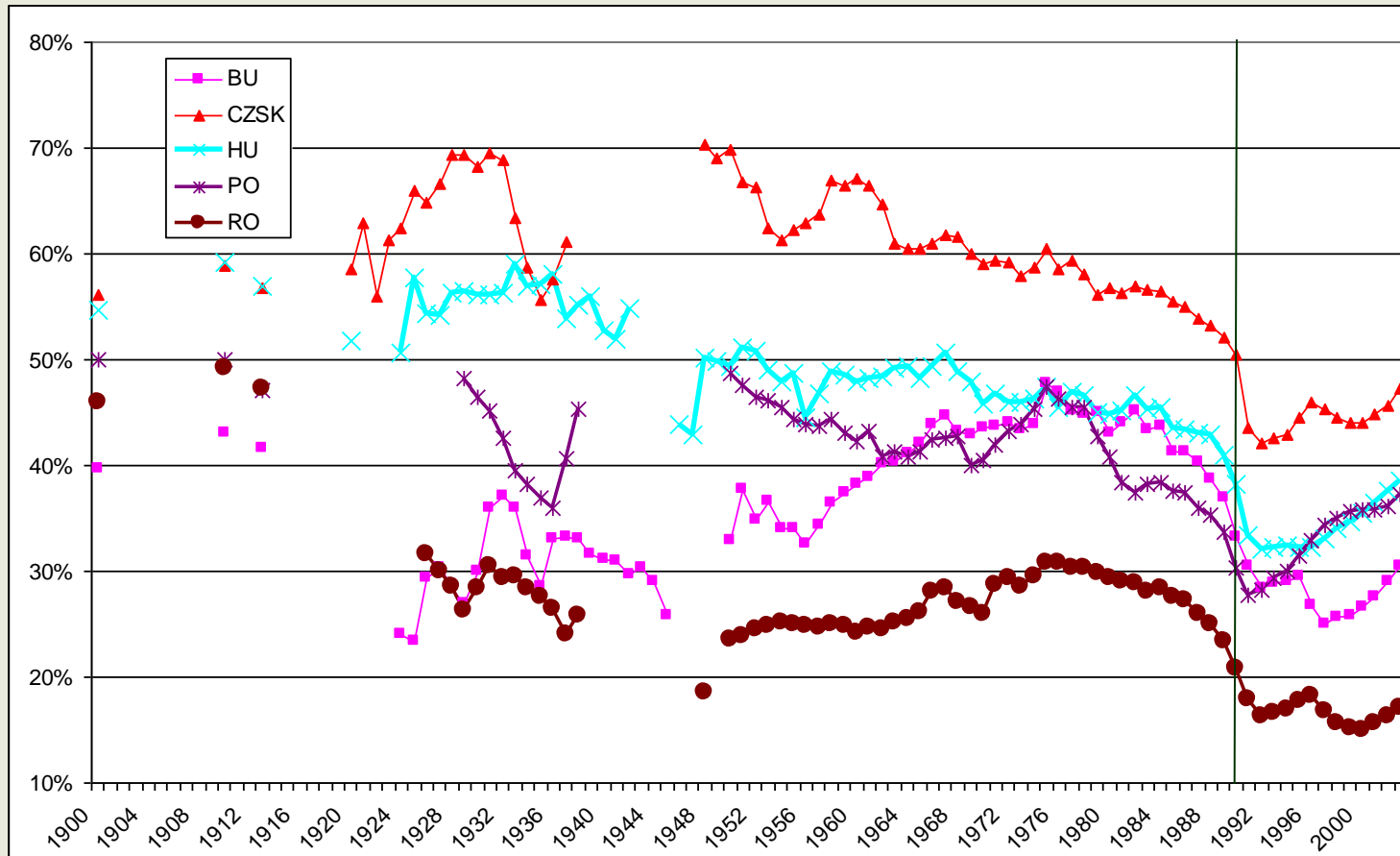
- A legtöbb vonatkozó elemzés az 1990-es évek elejét/közepét tekinti kiindulópontnak (Eurostat-adatok)
- Volt-e élet KKEU-ban az 1990-es évek eleje/közepe előtt? Több kérdés:
  - A rendszerváltás előtti/alatti GDP értéke a
    - konvergencia számszerű mértéke
    - a felzárkózási tapasztalatok szempontjából

A legtöbb elemzésben KKEU története 1990 után kezdődik GDP/fő PPP-n; EU-15=100%

Source: Eurostat

Nagyon hosszú távú divergencia Nyugat-Európától WE-12=100

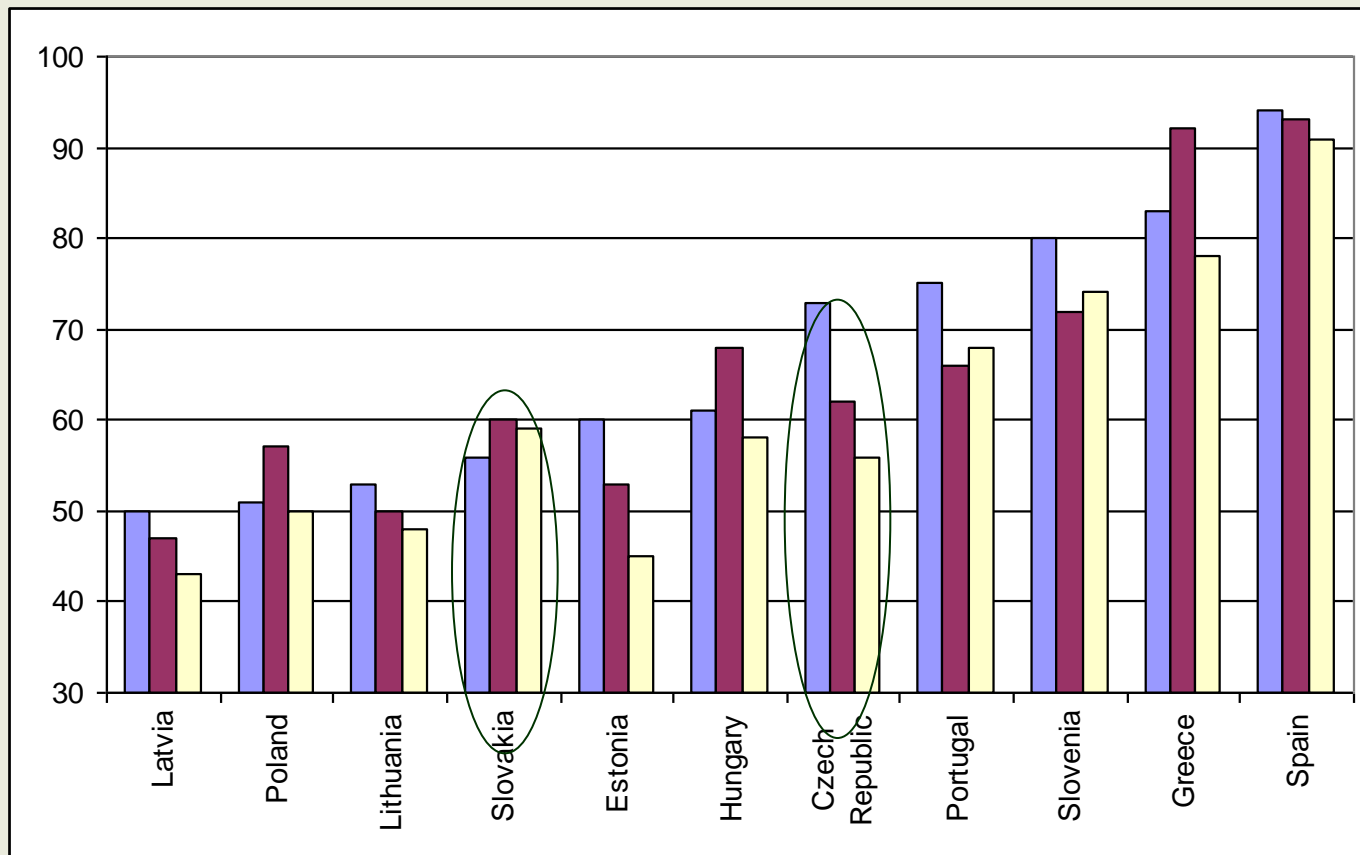

Source: calculations based on Maddison: Historical Statistics for the World Economy

Mit jelent a „reál-felzárkózás” (termelés, termelékenység és jövedelem)

- Termelés: GDP PPP-n
  - **Egy lakósra**
  - *Egy foglalkoztatottra*
  - *Egy ledolgozott órára* } munkatermelékenység
- Jövedelem:
  - GDP?
  - **RGDI (a cserearány-változással korrigált reál GDP)**
  - **GNI**
  - **GNDI**
  - RGNDI
  - RGNDI + *net capital transfers*

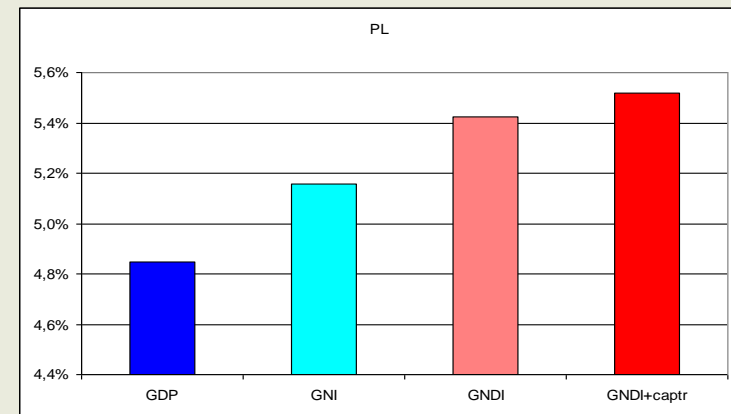
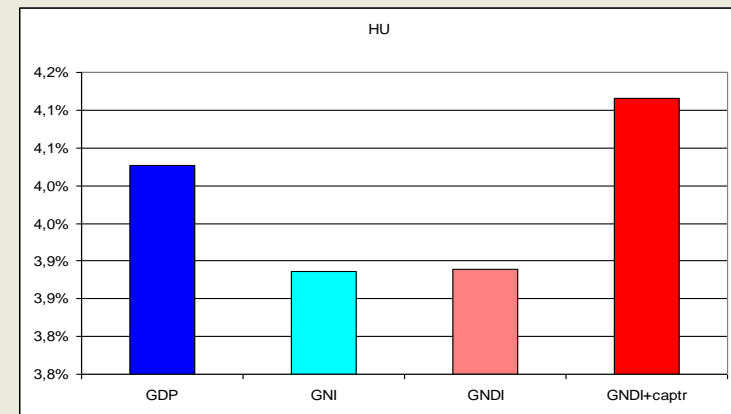
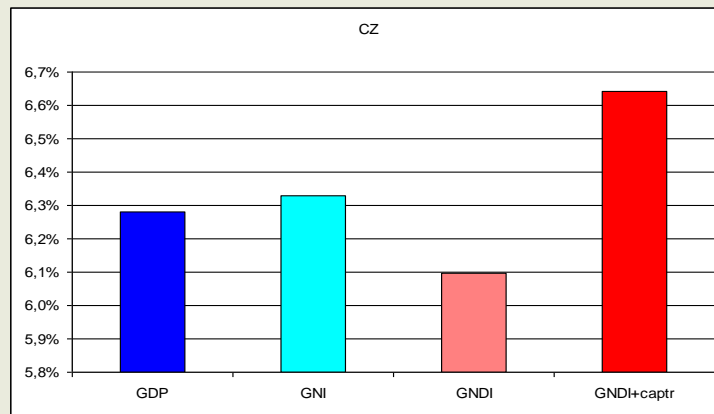
PPS-GDP per fő, per foglalkoztatott és per ledolgozott óra (EU-25=100)

Source: Eurostat

GDP, GNI, GNDI and GNDI+captr.

recent annual average **volume** changes:
an illustration (CZ, HU, PL: 2004–2006)

- Different scales: „levels” in growth rates (CZ: >6%; PL ≈5%; HU ≈4%),
- different national patterns, but
- a common feature in all 3 countries: GNDI+captr. growth > than „headline” indicators of economic growth (GDP/GNI)

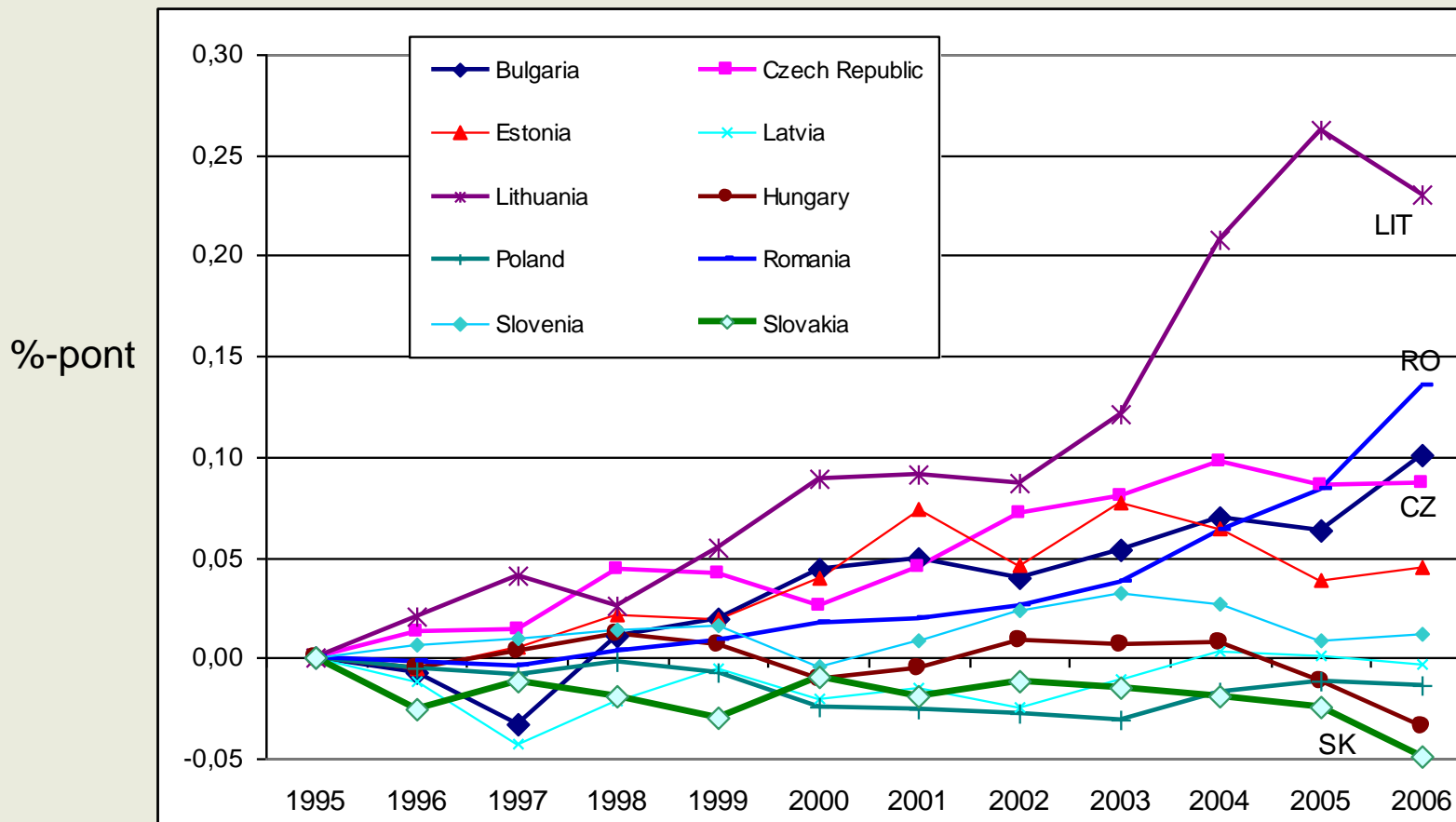
Source: own calculations based on Eurostat

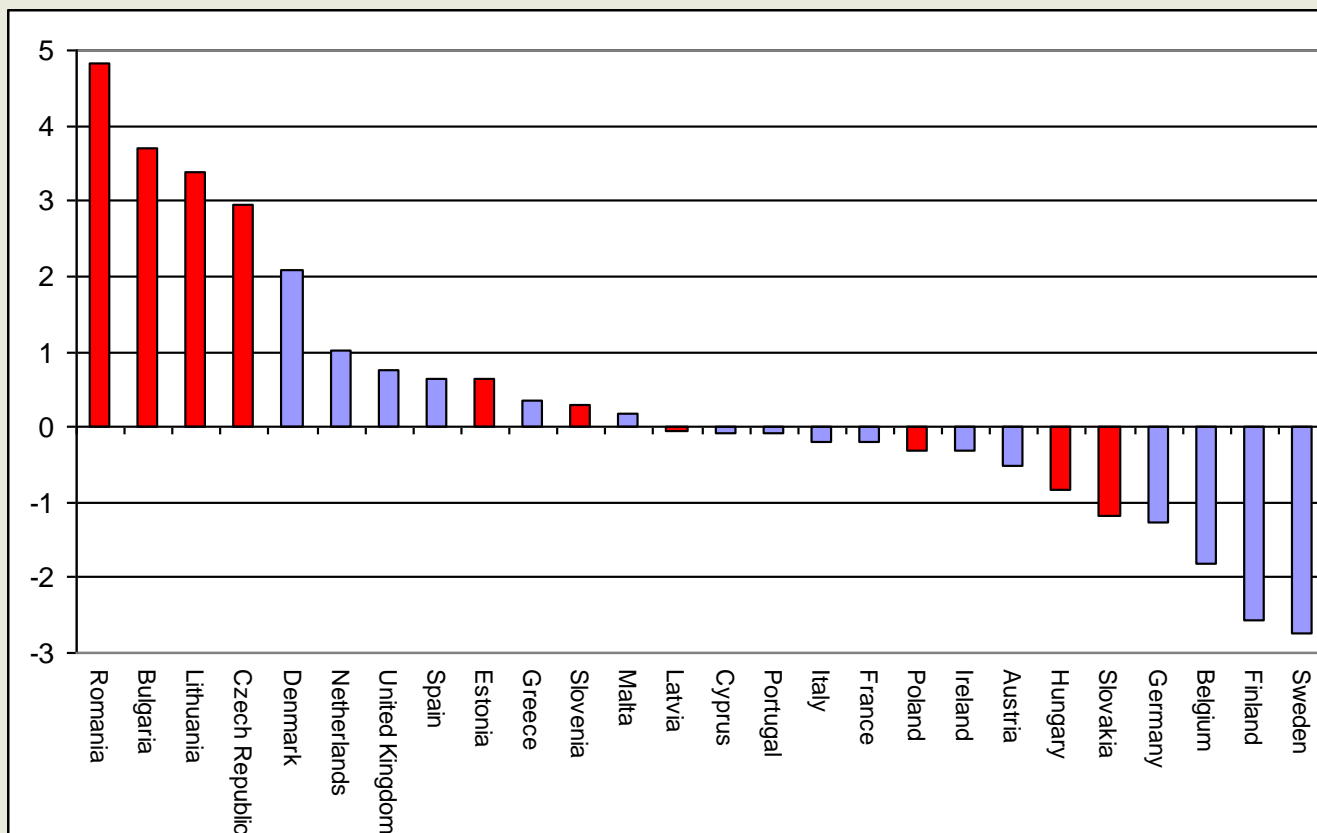
A hazai reáljövedelem (RGDI/fő) változása

- GDP a termelés mutatója
- RGDI: a **reáljövedelmé** (termelés korigálva a cserearány-változással [T/T])
- Valóságos-e a „reál”? (A külker. árindexek megbízhatóak-e?)
- Talán nem, de ha baj van az árindexekkel, ellentétes problémák a volumenekkel (nettó exporttal): az RGDI hasznos mutató
- Ha T/T -nek trendje van, az RGDI releváns a makrogazdasági jövedelem szempontjából

Kumulatív eltérések az RGDI és a GDP növekedése között 1995 óta

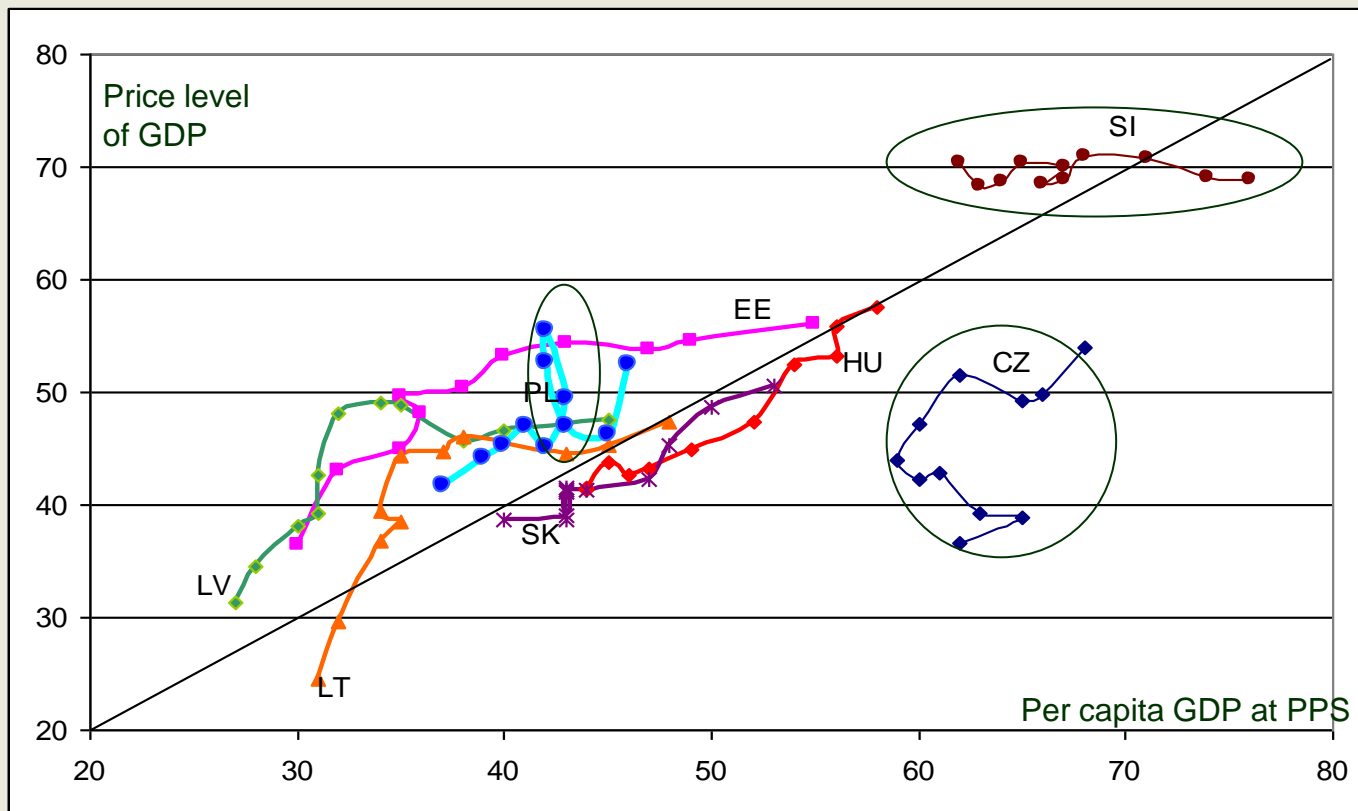
A cserarány-változások jelentősége: hány év kell (átlagos GDP-növekedés mellett) ahhoz, hogy az RGDI and GDP közötti rést kitöltse (1995–2006)

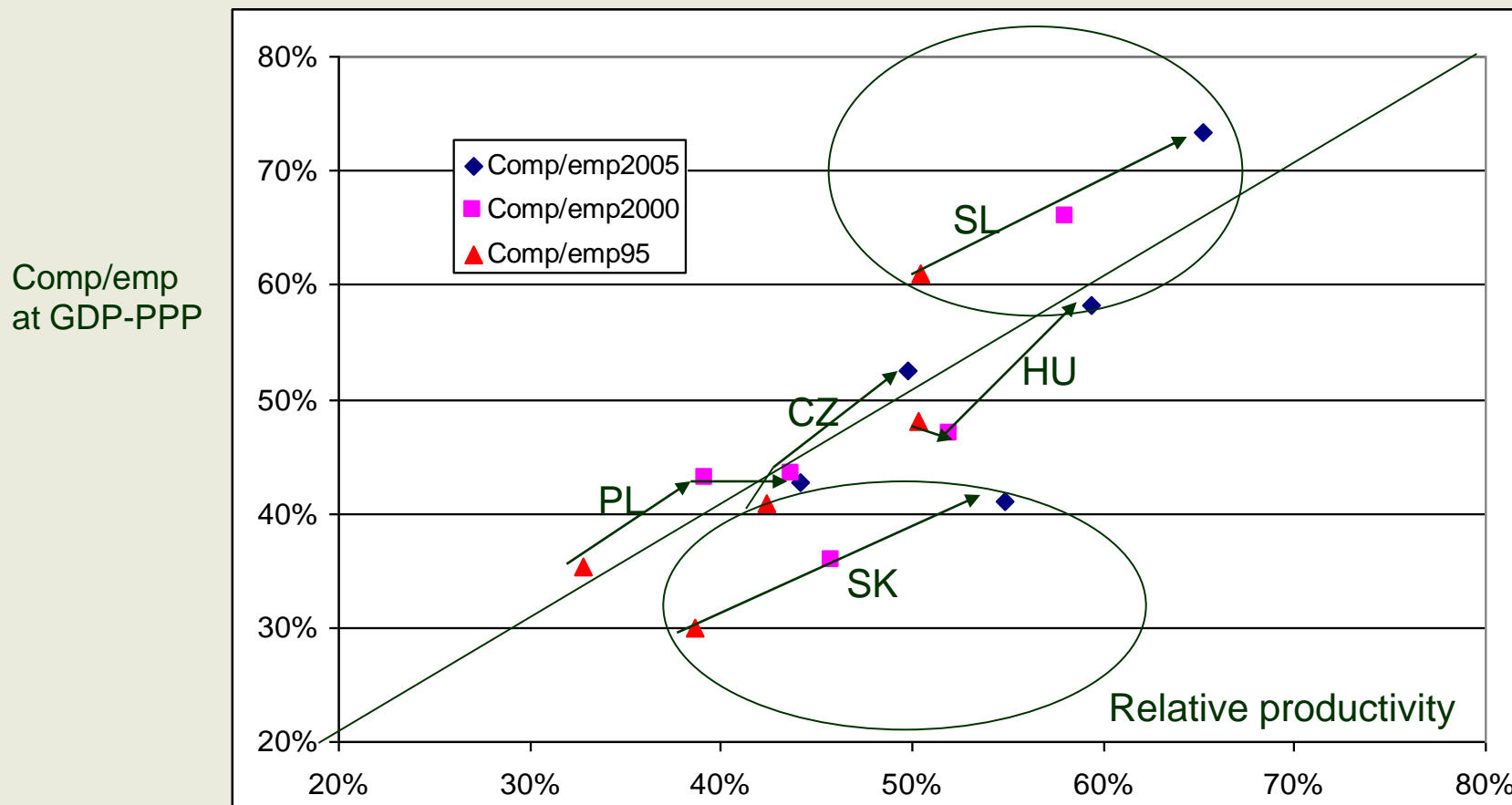
A konvergencia gazdaságpolitikai környezete

- Makrogazdasági stabilitás
  - Relatív ár- és bérszint (reálárfolyam-szint)
  - Fiskális és külső egyensúly
- Vállalkozási környezet
  - Adóterhelés
  - Intézményi környezet

A GDP/fő és a GDP relatív árszintjének konvergenciája (1995–2005) (EU-15=100)

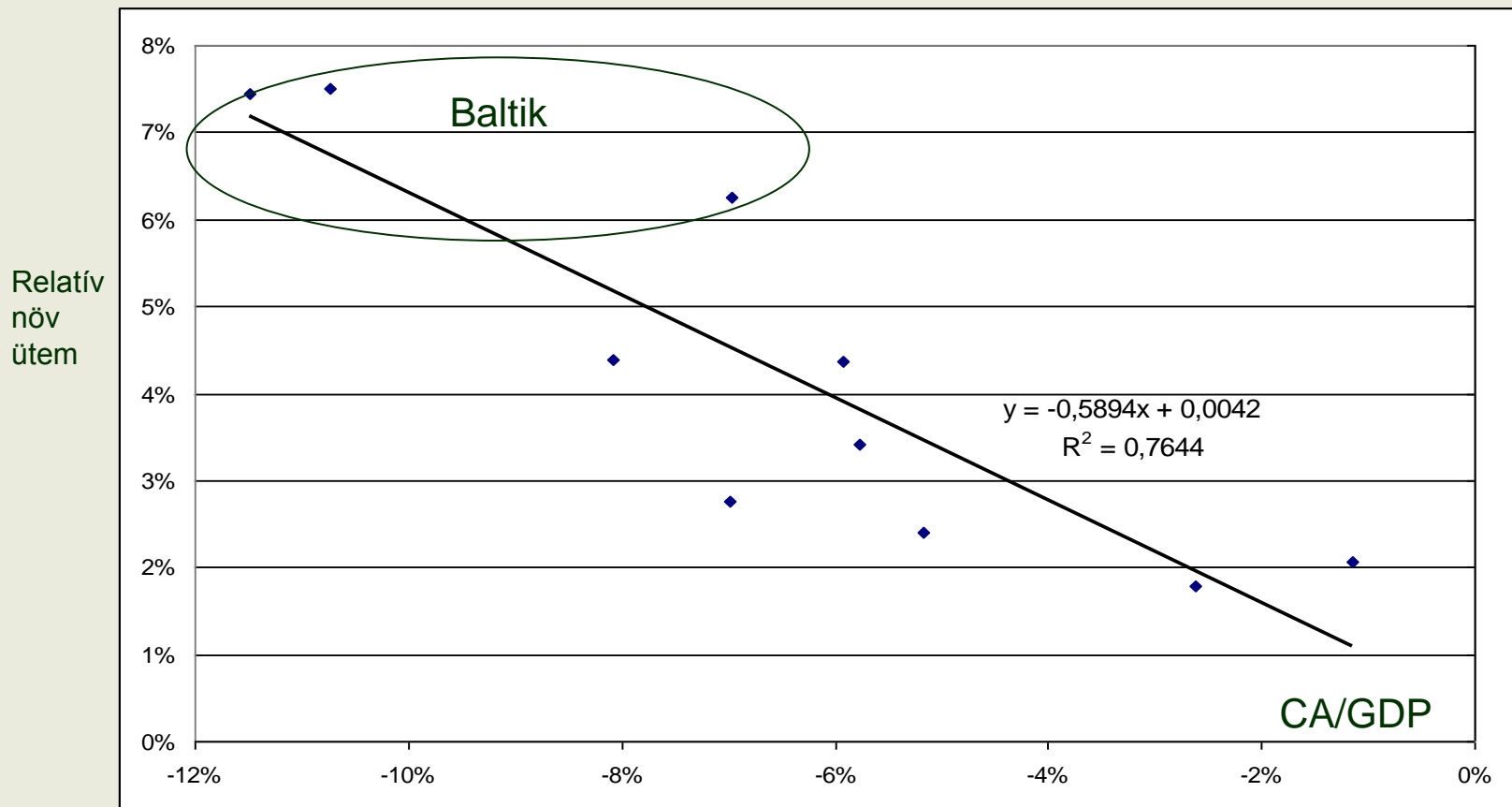

Relatív termelékenység és relatív termelői reálbérszintek (EU-15=100%)

SK vs SL?

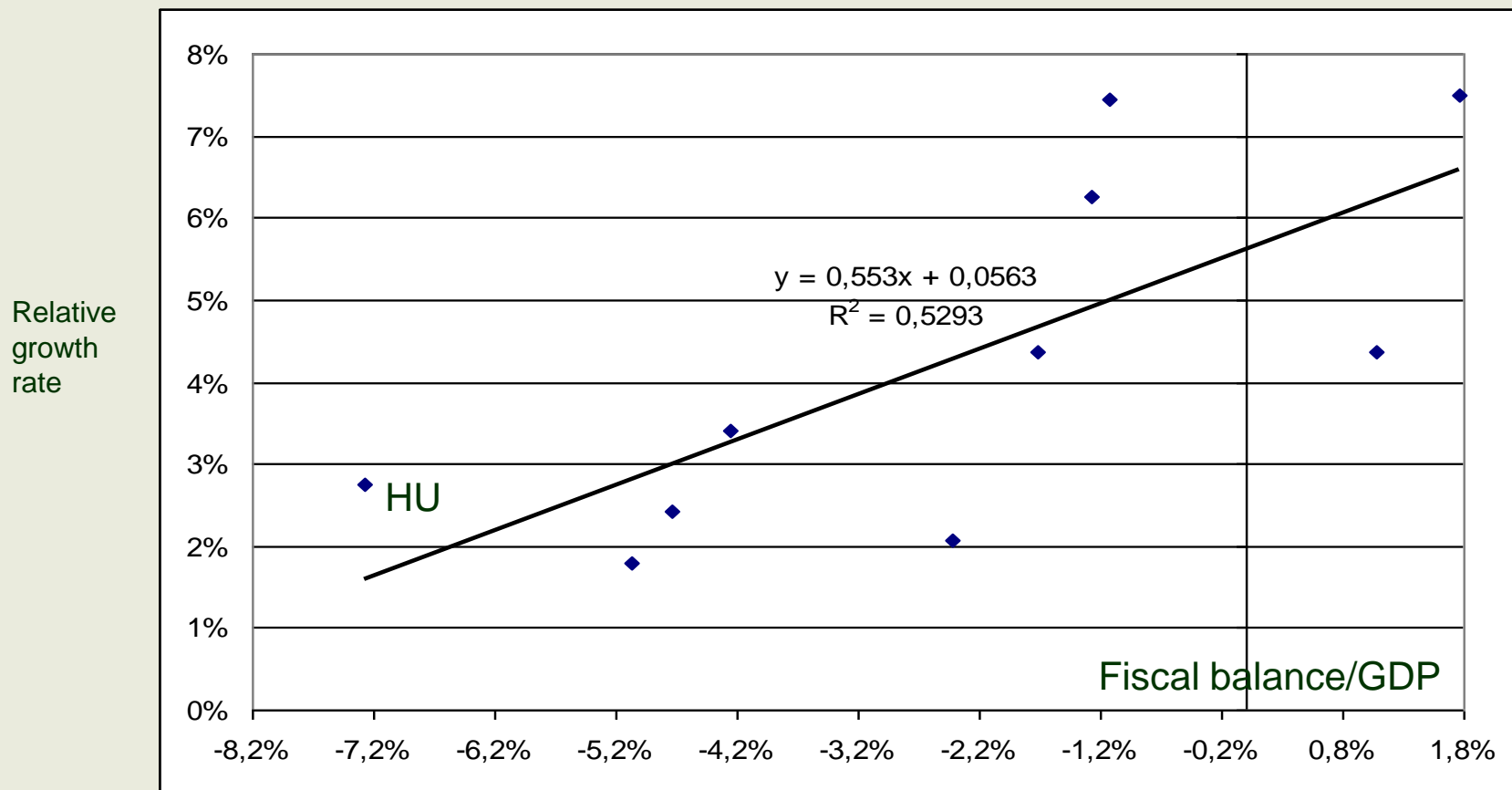
Külső egyensúlyhiányok és reálkonvergencia (2000–06)

Csakhogy a 10% feletti egyensúlyhiányok fenntarthatatlanok lehetnek (azok is lettek)

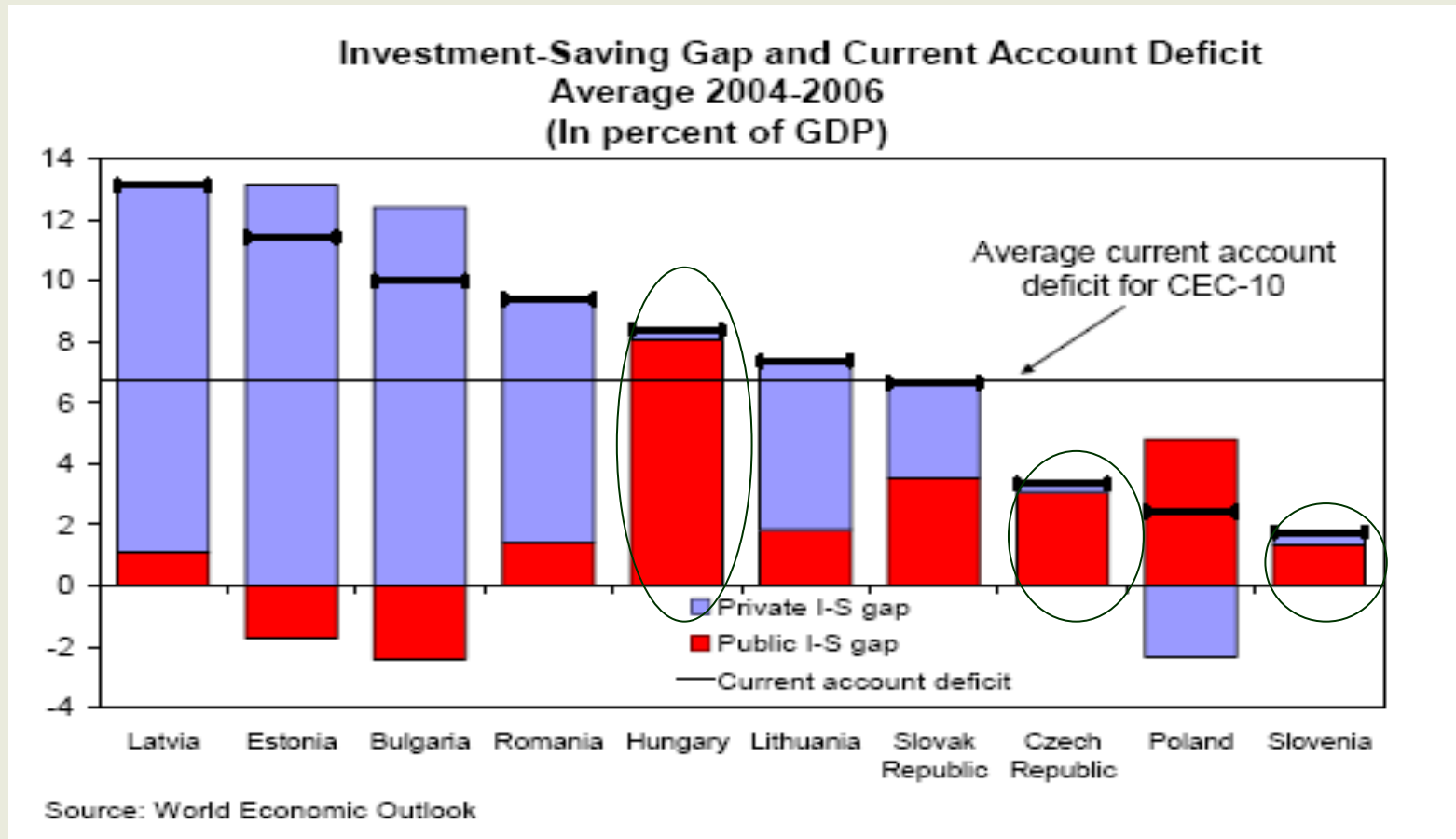
Positive relationship between fiscal balance and relative growth 2001–2006

(smaller deficit $\rightarrow$ faster real convergence: 0,55 pp **decrease** in the deficit $\rightarrow$ 1% pp increase in per cap. relative GDP growth)

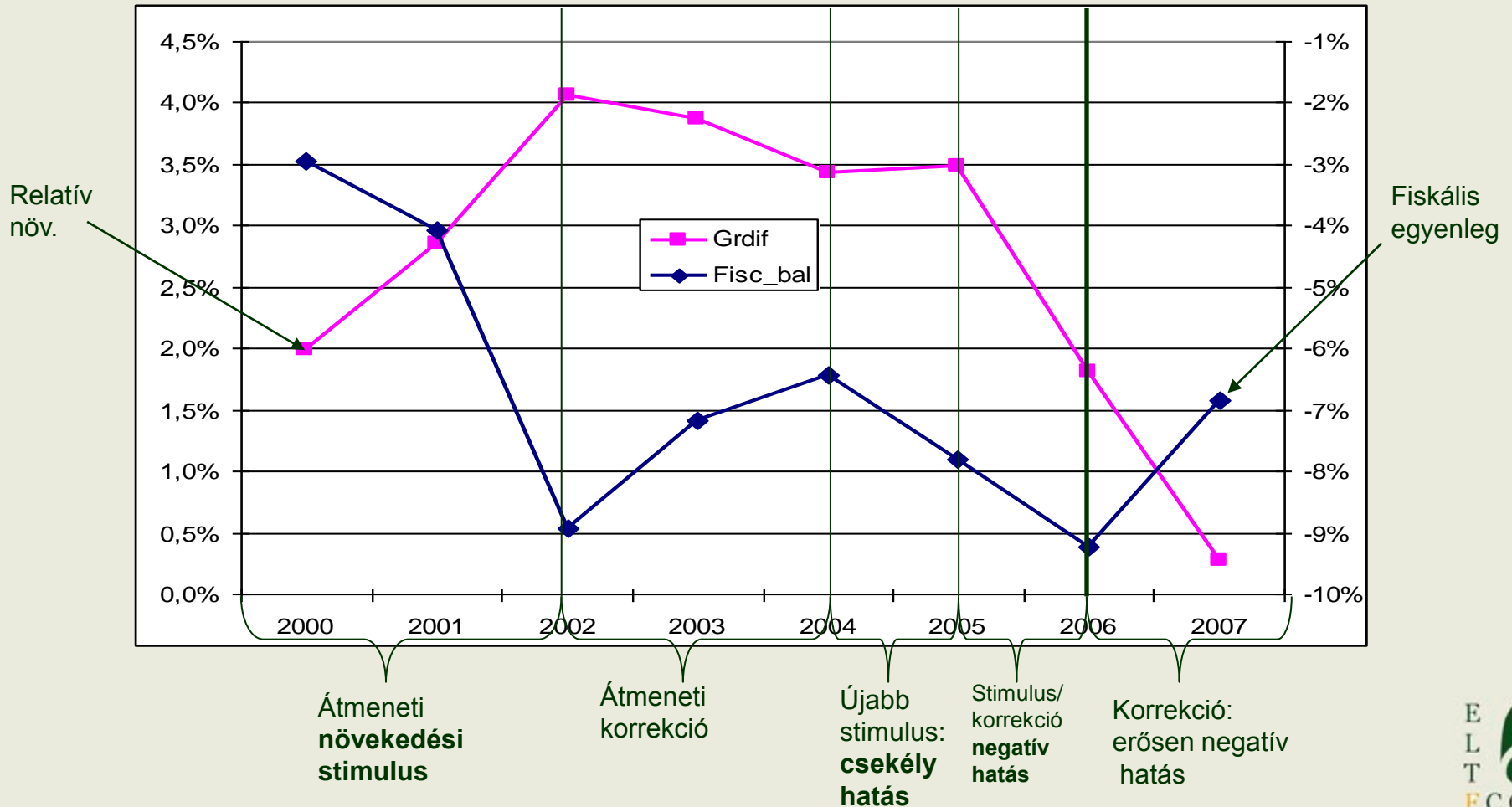

Domestic counterpart of the CA deficit

Luengnaruemitchai, Pipat-- Schadler, Susan:
Do Economists' and Financial Markets' Perspectives on the New Members of the EU Differ? IMF-WP07/65 (March 2007)

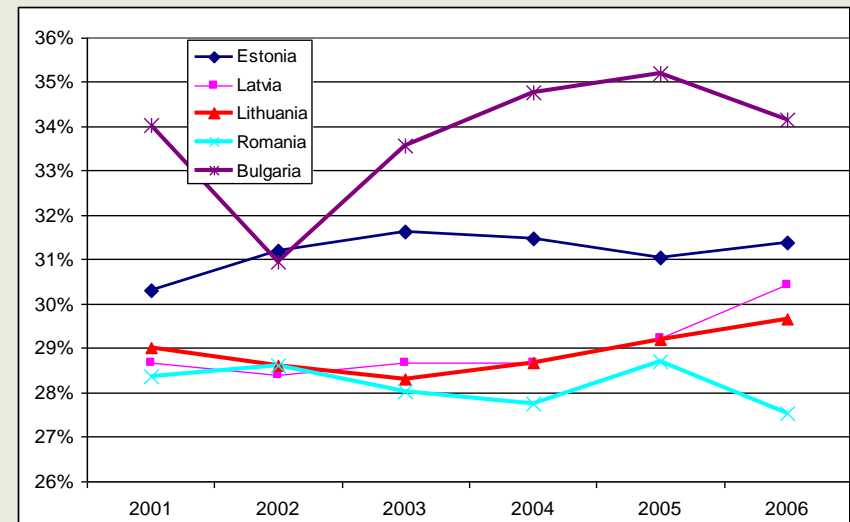
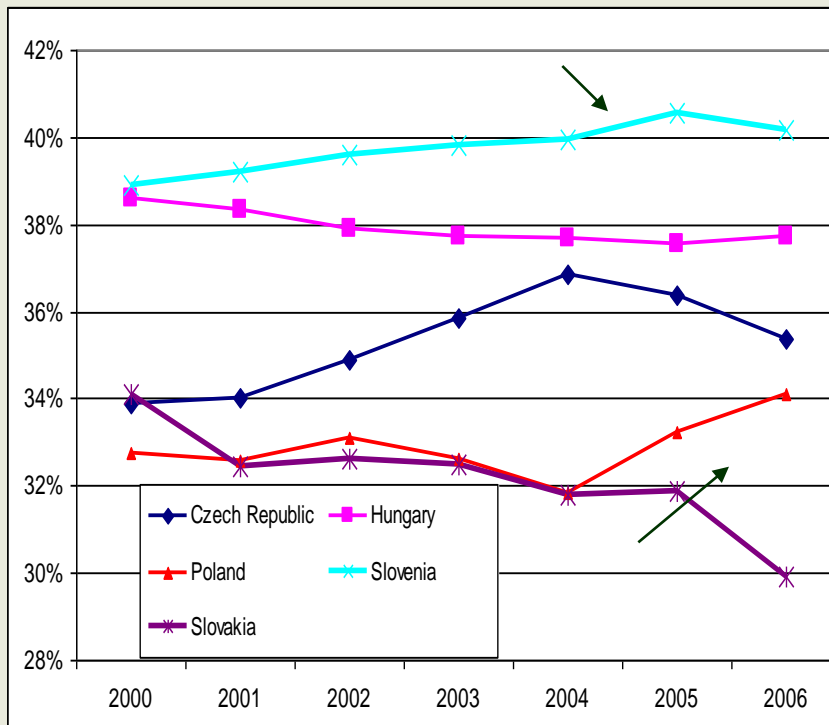
HU: reál-felzárkózás (GDP/fő növekedési különbség az EU-15-höz képest) és az ÁHT egyenleg: 5 fázis

A nagyobb ÁHT deficit és a lassúbb növekedés között lehetséges összefüggések

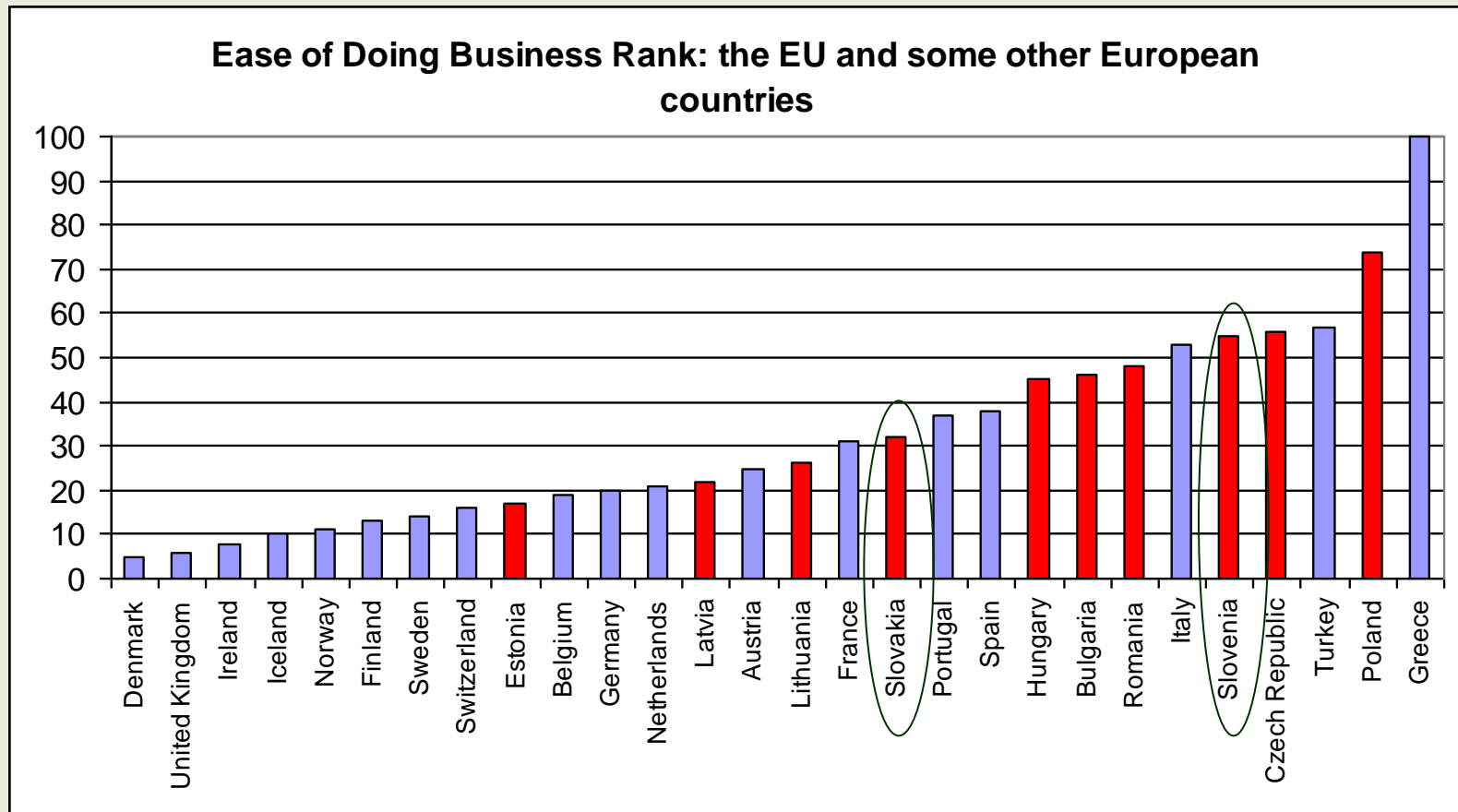
- Bizonytalanság a korrekció időzítését és módját tekintve
- Bizonytalanság az árfolyamot illetően (valutaválság?)
- Negatív hatás a magánberuházásokra
- Átmeneti lökés a belföldi keresletnek (az expanzió időszakában); erős negatív hatás a korrekciós periódusban
- Magas kockázati felár, magas kamat/hozamszint
- + magas adók, magasabb adó-ék

Adóteher a GDP %-ában

SK vs. SL: the country with the highest/increasing tax burden and the one with the lowest/decreasing burden perform best In the 2000s.

Intézményi környezet

Forrás: World Bank, 2007

Mit mutatnak a (stilizált) tapasztalatok?

- Főleg SK ↔ SL alapján (mindkettő gyorsan konvergál, egyértelműen sikeres):
  - alacsony vs. magas ár- és **bérszint**,
  - alacsony vs. magas adószint,
  - vállalkozás-baráti vs. kevésbé baráti környezet
- *nincs szimpla recept a sikerre, de van recept a kudarca:*
- HU: a fiskális felelőtlenség megakasztja a konvergenciát; a kilábalás még nem garantált
- A balti országok gyors konvergenciája: belső hitel-boom + fenntarthatatlan/kezelhetetlen külső egyensúlyhiány

Relatív fejlettségi, ár- és bérszintek: „térbeli” összefüggések

Hogyan függ össze egymással

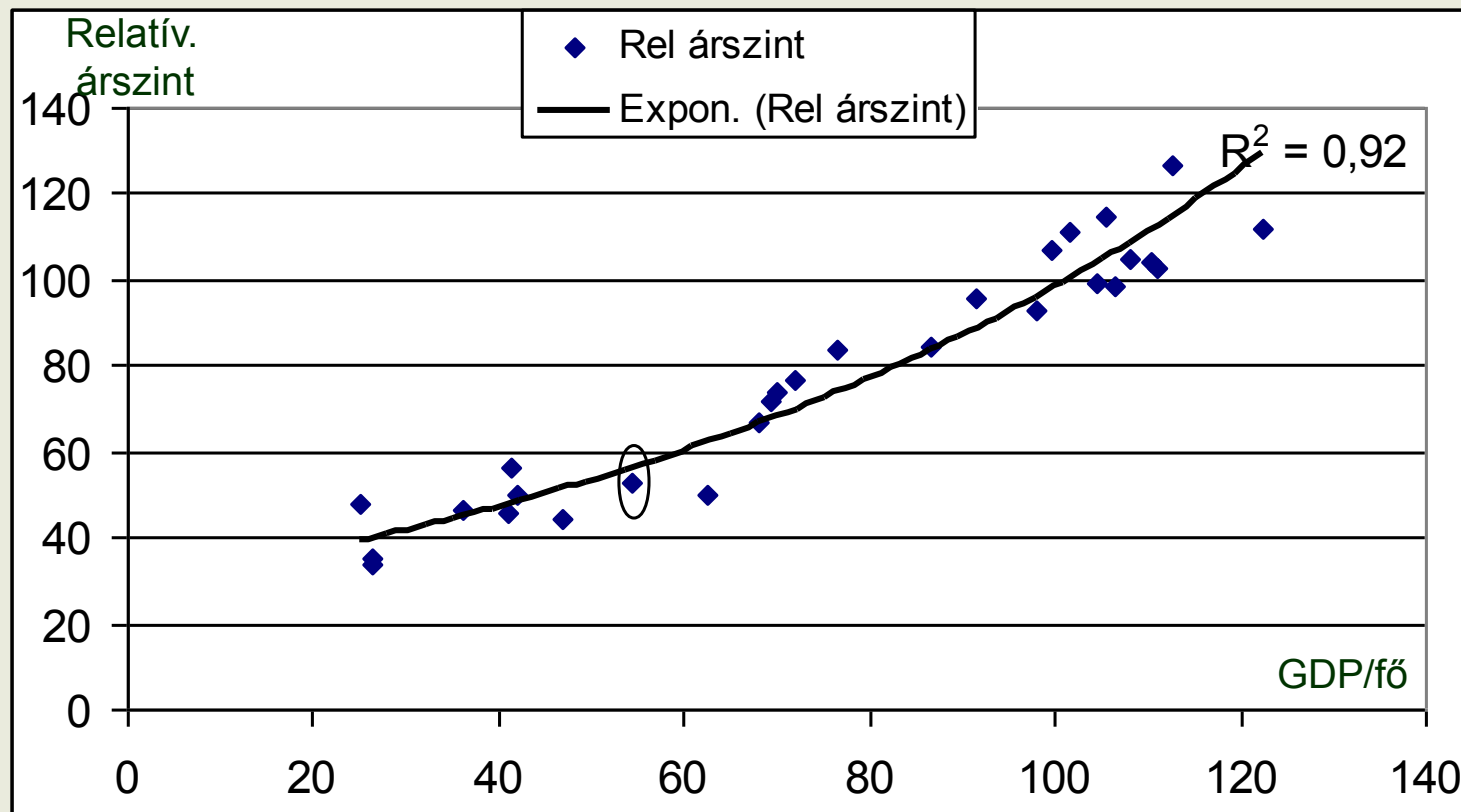
- a) a relatív **fejlettség** (GDP/fő; VEP) és a relatív **árszint** (VEP/árfolyam);
- b) a relatív **fejlettség** és a relatív **reálbér** (VEP);
- c) a relatív **fejlettség** és a relatív **nominálbér** (EUR)
→ a relatív reálbér és relatív nominálbér

Az összehasonlításba bevont országok köre és időszak:

27 európai ország (EU-25 mínusz LUX; plusz BU, RO, TR);

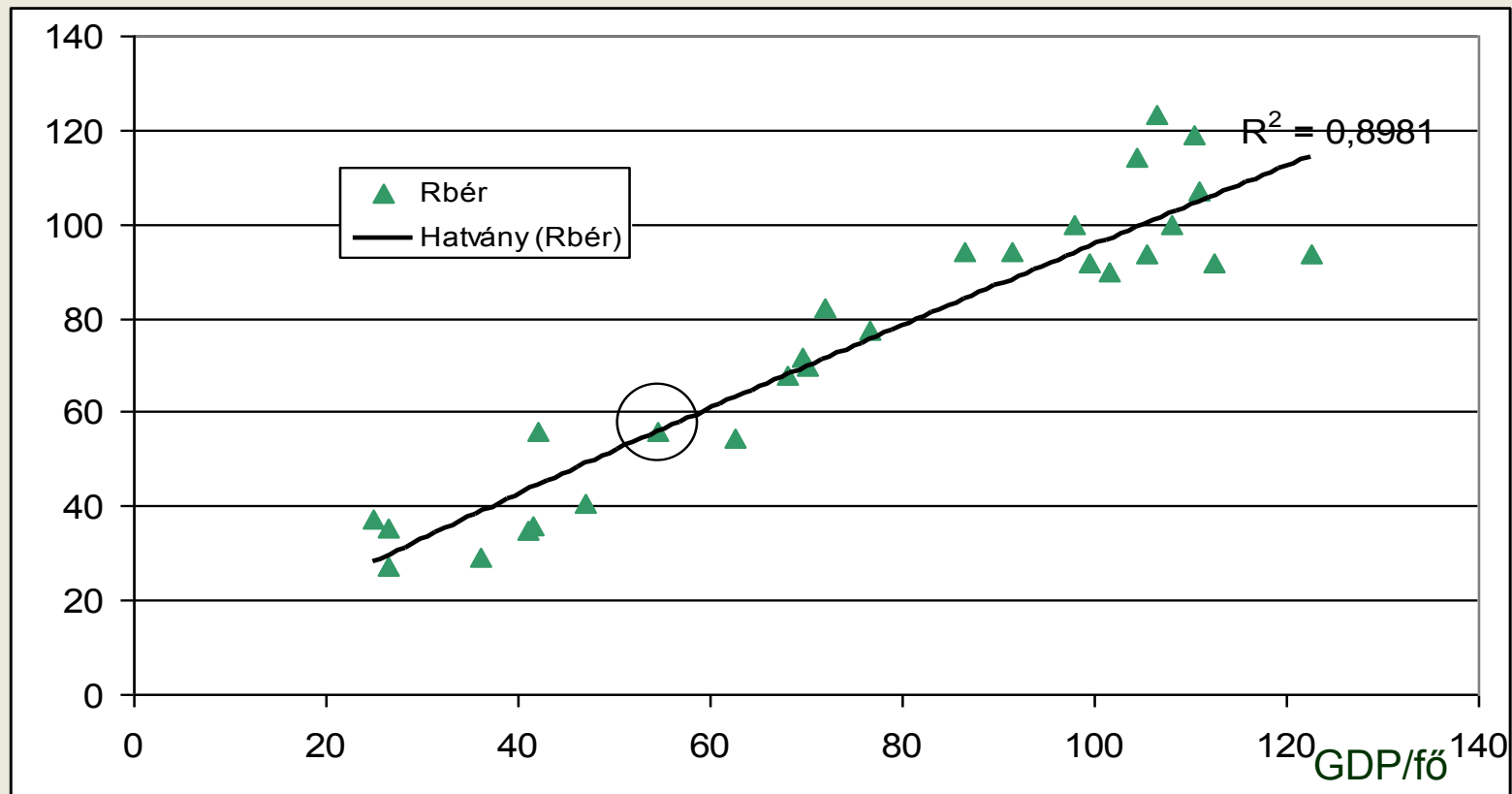
2002–2003. évi átlagos szintek; EU-15=100

Relatív fejlettség és relatív árszint (többször láttuk)

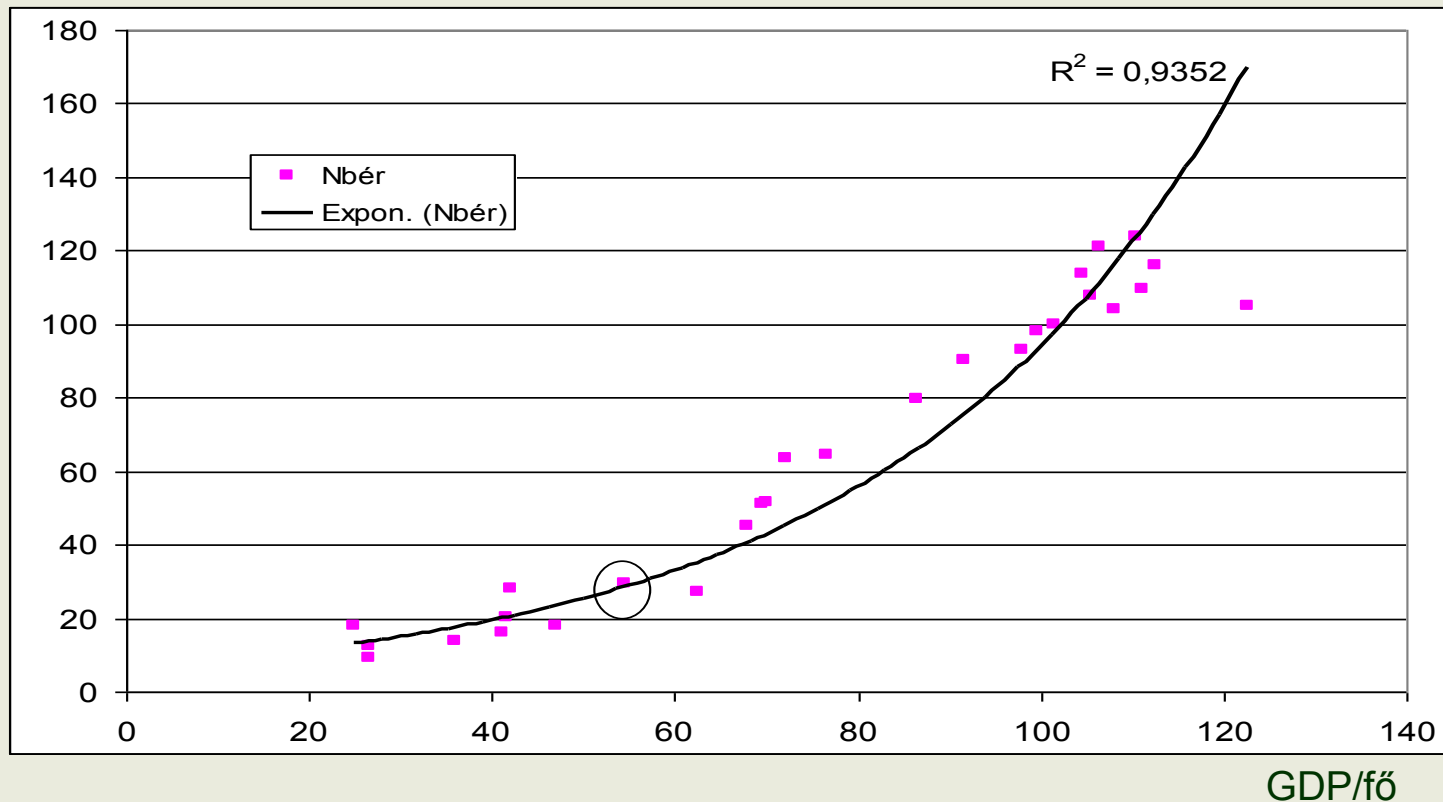

Relatív fejlettség és relatív R_bérszint: (EU-15=100)
minél magasabb a fejlettség, annál magasabb a R_bérszint
(szoros pozitív kapcsolat)

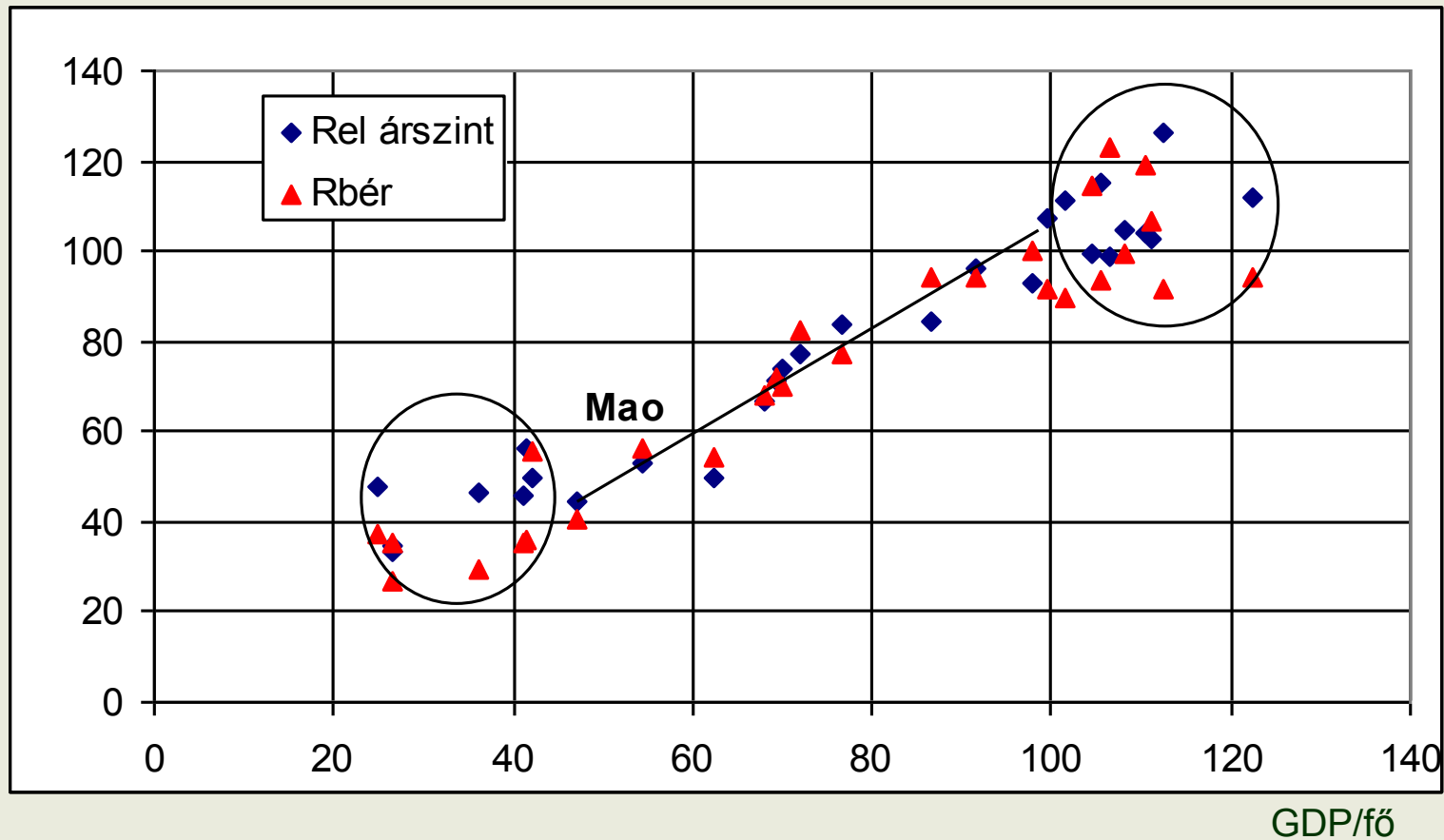
Relatív fejlettség és relatív EUR bérszint: (EU-15=100)

minél magasabb a fejlettség, annál magasabb az EUR bérszint
(szoros kapcsolat, de **más**, mint R_Bér)

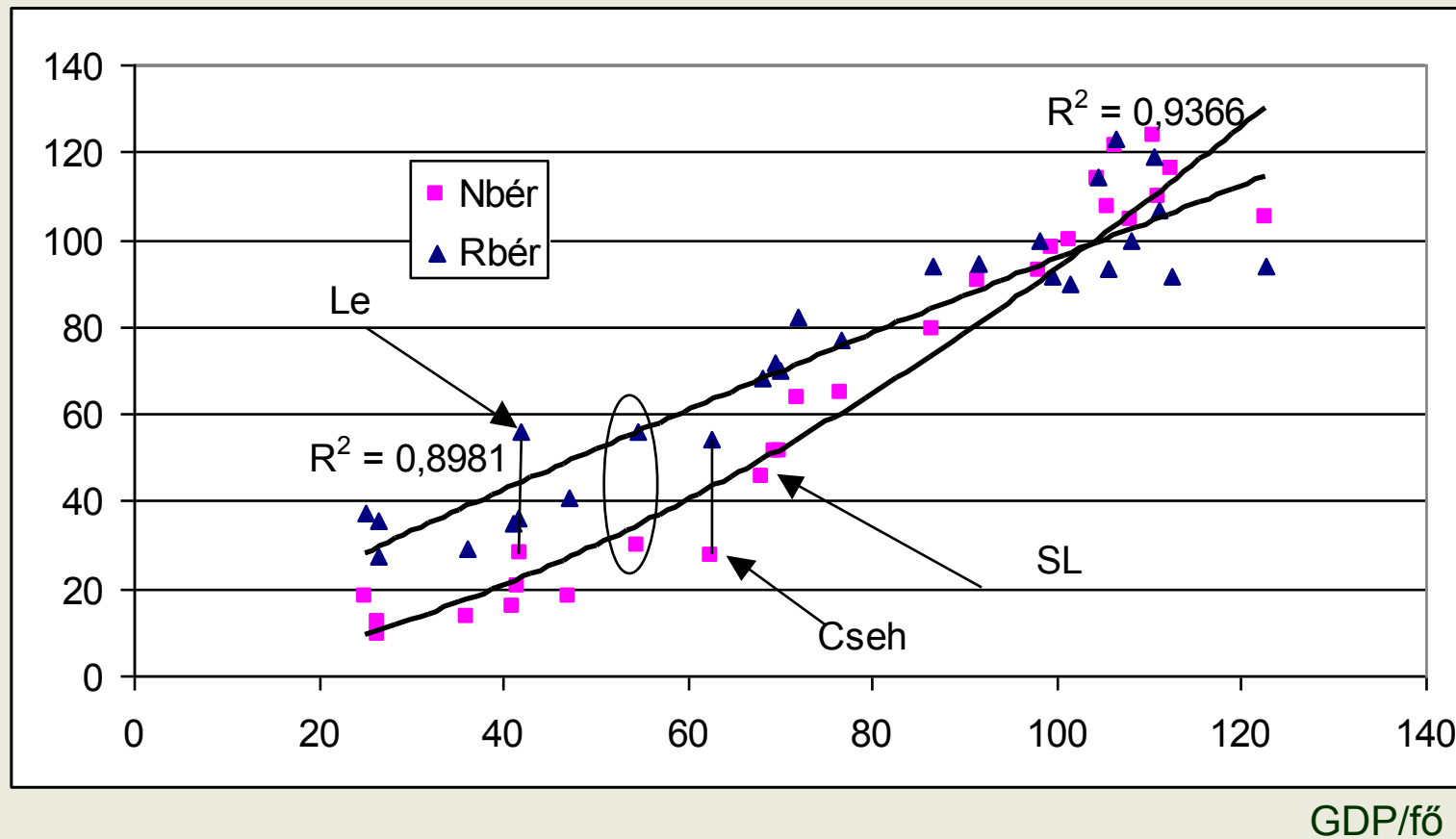

Az összefüggések együtt: relatív *árszint* és relatív *reálbér* a GDP/fő függvényében:

Az EU-15 40%-a alatt, illetve 100%-a körül (-től) zavarossá válik a helyzet

Relatív *nominál*bér és *reál*bér a GDP/fő függvényében

A nemzetközi összehasonlításból adóó következtetések

- A **reál**gazdasági, **ár-** és **reál-bérfelzárkózás**
  - a számunkra releváns fejlettségi tartományban
  - általában nagyon közel áll egymáshoz
- Ezekhez képest a **nominális** (EUR-ban mért) **bérfelzárkózás** eleinte lassú
- (pl. az 50%-os fejlettségi szinthez kb. 30%-os nominálbér, a 70%-oshoz kb. 50%-os nominálbér tartozik)

Szám példa: a nominális és reálbér felzárkózás közötti összefüggés

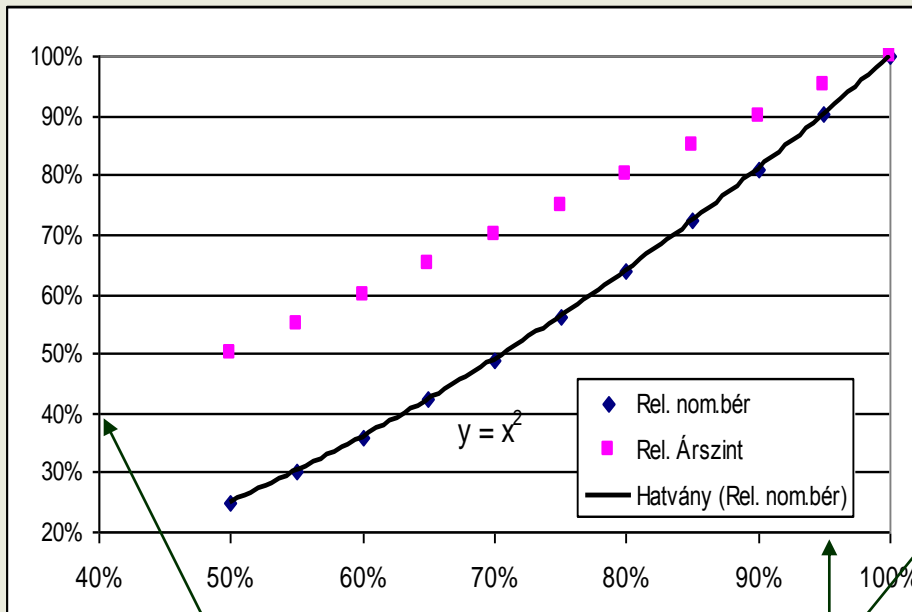
Bonyolultnak látszik, valójában rendkívül egyszerű (EU-15=100):

Relatív reálbér =	$\frac{\text{Relatív nominálbér}}{\text{Relatív árszint}}$	EUR
50% =	$\frac{25\%}{50\%}$	VEP/árfolyam
60% =	$\frac{36\%}{60\%}$	
70% =	$\frac{49\%}{70\%}$	
80% =	$\frac{64\%}{80\%}$	
90% =	$\frac{81\%}{90\%}$	
100% =	$\frac{100\%}{100\%}$	

Találóskérdés

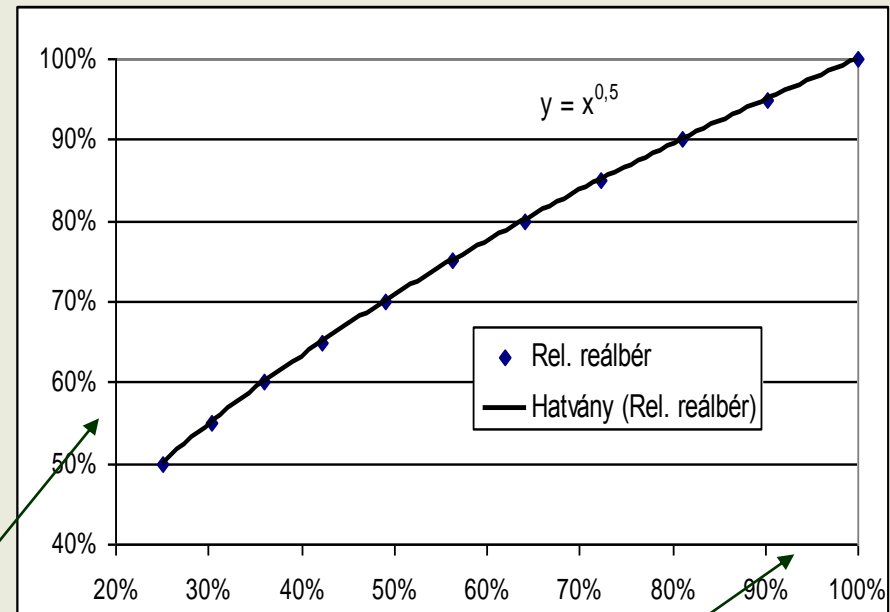
- Milyen függvény fejezi ki (harmonikus arányokat feltételezve)
  1. a relatív **reálbér** (ill. a relatív árszint) és a relatív **nominálbér**,
  2. a relatív **nominálbér** és a relatív **reálbér** (ill. relatív árszint) közötti kapcsolatot?

A relatív nominálbér, reálbér és az árszint összefüggése, harmonikus arányokat feltételezve

Relatív nominálbér

Relatív reálbér

Relatív nominálbér

A reál, ár- és bér-konvergencia között léteznek tapasztalati harmonikus arányok

- Ezek megsértése lassíthatja a reálfelzárkózást
- Reálárfolyam: az áralapú, ill. ULC-alapú reálárfolyam szintje, ill változása
- Kapcsolat reálfelzárkózás és reálárfolyam között (Pl. Oblath–Szörfi, 2008)